

A Régi Zeneakadémia építésének és helyreállításának története

LOVRA Éva

Debreceni Egyetem, Műszaki Kar, Építőmérnöki Tanszék, 4028 Debrecen, Ótemető utca 2–4.
E-mail: lovra.eva@eng.unideb.hu

EREDETI KÖZLEMÉNY

Beérkezett: 2024. július 8. • Elfogadva: 2024. július 20.

© 2024 A Szerző

ÖSSZEFOGLALÓ

Jelen tanulmány összefoglalja és értékeli a Régi Zeneakadémiával foglalkozó szakirodalmi kutatás korábbi eredményeit; elsődleges források alapján rekonstruálja az épület 19. századi építéstörténetét, különös tekintettel a belső terek kialakítására és átalakítására (1881, 1883); foglalkozik a 20. századi történetével, tárgyalva a külső és belső átalakításokat, funkcióváltást és helyreállításának főbb szakaszait és eredményeit az 1903-tól 1986-ig tartó időszakban.

Az Andrásy úton a korabeli műcsarnokkal és a mintarajztanoda épületével egy csoportozatot képező Régi Zeneakadémia terveit Lang Adolf készítette, az építést Wechselmann Ignác építési vállalkozó hajtotta végre. 1879-ben adták át az épületet, amely 1907-ig a hazai zenei oktatás kiemelt helyszíne, Liszt Ferenc, Erkel Ferenc és Stróbl Alajos élete egy rövidebb szakaszának színtere volt. A Régi Zeneakadémia, ellentétben a tömböt alkotó két másikkal, kevésbé kutatott és publikált. Építéstörténetében vannak azonban olyan epizódok (meg nem valósult tervek, események), amelyek az építészeti értékein túl, még történelmi értékkel is felruházzák. Az épület másfél évszázados története során több külső és belső átalakításon is átesett. A külső átalakítások eredményét ma is látjuk. Az 1980-as évek elején, az 1986-os átadásig, az addig különböző funkcióknak elegendő épület belső átalakításának és eredeti funkciójának visszaállítása volt a cél. Mivel nem állnak rendelkezésre eredeti tervek, ezért a főfalak szolgáltak információkkal, az eredeti állapot nehezen rekonstruálható. Az 1980-as évek visszaállító, nagyrekonstrukciós munkálatai mellett még két ismert múlt századi átalakítása volt az épületnek, 1907–1909-ben és 1957-ben. 1903-ban vette meg a Régi Zeneakadémiát Wodianer Arthur, aki az 1907. és 1909. évben kért engedélyt átalakításra. 1957-ben, már a Tannimpex külkereskedelmi vállalat tulajdonában álló épület hangversenyertermét kettéosztották (új acélgerendákon nyugvó osztófödém került az első és második emelet közé), a nagyobb termeket kisebb helyiségekre osztották, ekkor épülhetett a lift, a lépcsőház eredeti nyílászárói rovására üvegtégla falat alakítottak ki. Az 1957-es átalakítás eredményéről az 1970-es években készült (Tannimpex tulajdonában) levő felmérési rajzok tanúskodnak. Az 1983-as felújítás során elbontották a másodlagosan épített válaszfalakat, a hangversenyeremben lévő osztófödémeket, a nagyterem (mai Kutatókönyvtár) díszítőfestését, a hangversenyeremben a mennyezetet és az eredeti boltozatokat rekonstruálták (az azokat takaró másodlagos szerkezeteket, festést megszüntették), a homlokzati nyílászárokat felújították (a munkák összefoglalása a teljesség igénye nélkül). 1986-tól az épület újra oktatási intézményként működik, a mai napig.

KULCSSZAVAK

Lang Adolf, Székely Bertalan, Régi Zeneakadémia, rekonstrukció, Fellner Sándor, Liszt Ferenc

1. A SZAKIRODALMI KUTATÁS KORÁBBI EREDMÉNYEINEK ÉS ÉRTÉKELÉSÉNEK BEMUTATÁSA

A Régi Zeneakadémia részleges történetét (telektörténet, építéstörténet) feldolgozó, elsődleges forrásokon alapuló tanulmányt Vén Zsuzsa készítette 1981-ben.¹ A munka tartalmazza az épület rövid külső és belső leírását, a (nem teljes) telek- és építéstörténetet, az épület műemlékké nyilvánításának történetét és a felújítási javaslatokat. A kézirat jelentős ábraanyaggal rendelkezik, amely az utolsó felújítás előtti állapotot tükrözi, valamint korabeli fotókat, építéskorabeli rajzokat és térképeket mutat be. A kézirat anyagának rövid összefoglalása 1983-ban jelent meg nyomtatásban² két korabeli újságkivágással az épület eredeti külső megjelenéséről és a hangversenyteremről. Vén kiter arra, hogy az épületet többször átalakították, a belső átalakítások után kevés eredeti részlet maradt meg. Ezeket a részleteket képekkel is bemutatja.

Pilkhoffer Mónika *Lang Adolf építész munkássága* című monográfiájában³ hosszan elemzi az Andrássy út 67. (építésének idején Sugár út 79.) épületet. Gábor Eszter munkájára⁴ hivatkozva írja, hogy a palotát bérbeadás céljára építtette a Képzőművészeti Társulat. A leírásban elemzi a korabeli sajtóban megjelent cikkeket,⁵ illetve Vén Zsuzsa 1981-ben készült dokumentációját. Kritikát fogalmaz meg: „Az eredeti, Vén Zsuzsa által idézett forrásban szereplő 4. emeletet nem nagyon tudjuk értelmezni, hiszen az épülete háromemeletes volt. Az itt felsorolt helyiségek csekély számából arra következtetünk, hogy esetleg az udvari szárny egy részén az épület négyemeletes volt, vagy a tetőtér egy része került beépítésre.”⁶ Ehhez kapcsolódik Pilkhoffer véleménye, miszerint „[...] a régi zeneakadémia architektúráját a tulajdonosváltás után, már az 1900-as évek elején átalakították.”⁷ A fellelt eredeti dokumentumok, elsődleges források ezt részben alátámasztják, ugyanis csak az átalakítás tényét közlik a részletek nélkül. 1903-ban a Képzőművészeti Társulat Wodianer Arthur könyvkiadónak adta el az épületet, aki a földszint tereit átalakíttatta – a Régi Zeneakadémia mai kutató könyvtára és az irodák helyén a századelőn a Liszt Ferenc kávéház, majd az 1930-as évektől az épület sarkán a Róma kávéterem volt (üzemeltetője 1939-től 1948-ig Szabó Lidia).

Dr. Mátéka Béla *Az Andrássy úti régi Zeneakadémia érdekes múltjából*⁸ Liszt Ferenc zeneakadémiai lakásáról, a berendezésről és annak sorsáról ír (1933-ban a lakás már a Cionista Szövetség irodája,⁹ a berendezési tárgyak nagyobb része már Liszt halála után elkerült a Zeneakadémiáról). Vén Zsuzsa tanulmánya mellékletében található a lakás alaprajza, amit Pilkhoffer is közöl.¹⁰ Legány Dezső a *Budapest* folyóiratban közölt *Liszt Ferenc lakása a régi Zeneakadémián* című tanulmányában¹¹ elsődleges források alapján ír a lakás belső berendezéséről. A bútorok és elhe-

¹ Vén 1981.

² Vén 1983.

³ Pilkhoffer 2017.

⁴ Gábor 2010. 37.

⁵ *Vasárnapi Újság, Fővárosi Lapok, Az Építési Ipar, Építő Ipar – Építő Művészet*. A korabeli idézeteket és a lapok nevét a mai helyesírással közöljük.

⁶ Pilkhoffer 2017. 45.

⁷ Pilkhoffer 2017. 46.

⁸ Mátéka 1940.

⁹ *Magyar Hírlap* 43 (1933. október 10.) 230. 6.

¹⁰ Pilkhoffer 2017. 45.

¹¹ Legány 1983.

lyezkedésük mellett korabeli szövegeket és a Régi Zeneakadémia korabeli véleményezését is közli, amelynek eredeti szövege a szerző szerint a *Pesti Napló*ban jelent meg: „A csinos négyemeletes épület alig kilencz hónap alatt készült el és ezzel a művészetnek szentelt sugárúti középületek csoportja teljes lett.” Az eredeti idézet a *Magyarország és Nagyvilág*¹² 1879. augusztus 10-i számában jelent meg. Legány *Liszt Ferenc budapesti lakásai* címmel megjelent tanulmányában¹³ a zeneakadémiai lakás kialakítása, berendezése mellett Liszt beköltözését is leírja. Prahács Margit *A Zeneművészeti Főiskola Liszt Ferenc hagyatéka*¹⁴ című tanulmányában többek között a múzeumban is látható hagyatékot méltatja. Eckhardt Mária *Liszt Ferenc budapesti lakása és a Liszt Ferenc-gyűjtemény a Régi Zeneakadémián*¹⁵ című konferenciatanulmányában közli Liszt lakásának rekonstruált alaprajzát.¹⁶ Az épület, illetve a lakás 20. századi hasznosításáról, valamint a Liszt-émlékmúzeummá való átalakítás hosszadalmas folyamatáról is ír. A gazdag képanyagban található képek az eredeti berendezésről is. Eckhardt Mária a Zeneakadémia Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpontjának (1986–2009) igazgatója, 2013-ig tudományos igazgatója volt, Liszt Ferenc életének és munkásságának kutatója.

Liszt Ferenc levelezésében többször ír a lakásáról¹⁷ főként egykori párjának, Carolyne Sayn-Wittgensteinnek.¹⁸ Liszt Ferenc a leveleiben arról is ír, hogy mindent megtesznek, hogy Magyarországon tartsák – ehhez adalék Moravcsik Géza *Az Országos magyar királyi Zeneakadémia története 1875–1907* című összefoglalása,¹⁹ amelyben az intézménytörténetet írja le, és a zeneakadémia alapításának ügyéről is ír: „Midőn az országgyűlés 1871-ben a zeneakadémia ügyét cinikus módon elejtette, az érdeklődők belátták, hogy addig Liszt nem lesz a mienk, míg itt a művészek javából és tehetséges tanítványokból kört nem alkot magának. Az 1873-iki országgyűlés aztán jóvá tette elődje hibáját, de hazai zenevilágunk a zeneakadémia létrejöttét s ezzel kapcsolatban Lisztnek fővárosunkhoz való lekötését csak két év múlva érthette meg.”²⁰ Az új intézet 1875-ben indult, Liszt csak 1876-tól kezdte meg a tanítást. „Négy évig élte küzdelmes életét az intézet a haltéri lakásban, amidőn végre 1879 őszén az Andrásy-úti új helyiségbe költözött át, melynek három emelete egészen az intézet céljaira szolgált.”²¹ Habár a szerző nem ír az akadémia kialakításáról, azt tudjuk, hogy „a tantermeken kívül itt rendezték be Liszt elnök és Erkel igazgató lakását, továbbá hivatalos irodát és hangversenytermet”²².

Dr. Mátéka Béla *Az Andrásy úti régi Zeneakadémia érdekes multjából* című rövid írásában megjegyzi, hogy Liszt Ferenc és Erkel Ferenc egykori otthonából (első és második emelet) „kövön nem maradt. De még rekonstruálható”²³.

Pandur Ildikó *A Wrought-Iron Exhibition Hall Gateway from 1883. A Contribution to the Architectural History of the Old Exhibition Hall and the Old Music* című tanulmányában²⁴ közli a

¹² *Magyarország és Nagyvilág* 16 (1879. augusztus 10.) 32. 88.

¹³ Legány 1986.

¹⁴ Prahács 1959.

¹⁵ Eckhardt 2019.

¹⁶ A tervrajz rekonstrukcióját lásd Prahács 1959, képanyag: 432–433.

¹⁷ Liszt 1975.

¹⁸ Liszt 1879/1975. 349 és Liszt 1881/1975. 351.

¹⁹ Moravcsik 1907.

²⁰ Moravcsik 1907. 14.

²¹ Moravcsik 1907. 18.

²² Uo.

²³ Mátéka 1940. 152.

²⁴ Pandur 2016.

Régi Zeneakadémia 1883-as fotóját, ami eredetileg Rozinay István *Budapest építményei*²⁵ című képes összefoglalásában jelent meg. Pandur tanulmányában a Régi Zeneakadémia egy kevésbé ismert, 1883-as átalakításáról is szó esik, amelynek tervezője Uhl Sándor. Az átalakítás a földszinti termeket érintette, feltehetően a mai orgonaterem (Bach Terem) az egykori kortárs kiállítóterem helye volt, ahol a századelő modern iparának minden ága képviseltette magát. Pandur ezért is írja: „Jungfer lépcsőelzáró rácsa a Régi Műcsarnokban ma is látható. Van azonban egy további korai, nagyszabású kovácsoltvas rácskapuzata az 1880-as évek elejéről, amely nemcsak a Régi Műcsarnok, de még inkább Lang Adolf szomszédos épülete, a Régi Zeneakadémia építéstörténetéhez szolgál adalékkul.”²⁶ Ugyanis az intézmény terjeszkedése a Régi Zeneakadémia felé valósulhatott meg (ezt az átalakítást, a két épület összekapcsolását végezte Uhl Sándor). 1883-ban engedélyezték az épület földszinti helyiségeihez az áttörést a korabeli dokumentumok szerint.²⁷ A 2022-ben megjelent tanulmány szerint 2003-ban fedezték fel az egykori festett falú átjárókat: „A kifestéskor fedezték föl a Régi Zeneakadémia felőli oldalon a két réteg téglával elfalazott átjáró maradványát.”²⁸ Az átjáró funkcióját sokáig félreértelmezték, de a *Pesti Hírlap* 1883-ban megjelent cikkében, amit a tanulmány szerzője idéz, a helyiségek kialakításáról és funkciójáról is írnak. Az átjáróról Pandur képeket is közöl a cikkében (az átjáró a Képzőművészeti Egyetem kancellári irodájában van, a Régi Zeneakadémia részében már nincsenek meg a nyomai). „A szekko technikával festett falképeket 2003–2004-ben diplomamunkaként restaurálta Szabó Csilla és Somogyi Márton. [...] A falképek kivitelezője Scholtz Róbert volt, aki miniszteri elismerésben is részesült ezért a munkájáért.”²⁹ A tanulmány, habár a termék használatának történetét leírja, valamint a Régi Műcsarnokban lévő faliképeket is elemzi, nem tesz említést arról, hogy a Régi Zeneakadémia vonatkozó termeiben végeztek volna-e falkutatást, esetleg vannak-e utalások arra, hogy a szekko technikájú faliképek megmaradtak-e a Bach Teremben és a csatlakozó termekben (falkutatás nélkül csak szemrevételezéssel ezt nem lehet megállapítani, csak feltételezhető, hogy az egyik terem a mai Kutatókönyvtár a Régi Zeneakadémia épületében).

A Régi Zeneakadémia belső kialakításáról, főként Liszt Ferenc lakásáról megjelent rajzok (ezek közül a leghitelesebb a Széchy Gyula fényképe alapján készült Weinwurm-metszet és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében található fénykép / illusztráció³⁰) állnak rendelkezésünkre a leírások mellett – elsődlegesen újságcikkek illusztrációiról van szó (*Magyar Salon*), de ezek mellett Székely Bertalan frízterveit is közzölték a lapok (*Magyar Iparművészet*, *Vasárnapi Újság*). A hangversenyerem első rajzát az 1936-ban *Franz Liszt. Ein Künstlerleben in Wort und Bild* című kötet közli, amelynek szerzője Werner Füssmann és Mátéka Béla. A képalírás szerint „275. Der Orgelsaal der Königlich-Ungarischen Musikakademie. (Nach einer Zeichnung von L. Kászonyi auf Grund einer Skizze des Architekten Alexander Fellner angefertigt. Erste Veröffentlichung).”³¹ A hangversenyermet 1880 márciusában avatták fel. Fellner Sándor tervezte Liszt Ferenc lakosztályának és a hangversenyeremnek a belső kialakítását is.

²⁵ Rozinay 1883.

²⁶ Pandur 2022. 80.

²⁷ Pandur idézett 2016-os tanulmányának 25–26. és 28–29. lábjegyzete – dokumentumok az Iparművészeti Múzeum levéltárából.

²⁸ Pandur 2022. 82.

²⁹ Pandur 2022. 84.

³⁰ Liszt Ferenc volt tanterme, most a Lovas-féle zenekonzervatórium igazgatósági irodája. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – Budapest Gyűjtemény. Jelzet: bibFSZ01501552.

³¹ Füssmann–Mátéka 1936. 294.

Legány Dezső³² egy 1881-es tudósítást idézve írja (már 1880-ban is írt erről a *Fővárosi Lapok*), hogy a Zeneakadémia nagyterme szürkés (szürkészöld színű), falai dísztelenek. „Fellner nyilván nyomban a megbízás után nekilátott a tervezésnek. Ezzel függhetett össze az az 1881 áprilisának közepéről való hír, mely szerint a hangversenytermet nagy falfestmény fogja díszíteni, s annak tervezésével és megfestésével a közoktatásügyi miniszter Székely Bertalant bízta meg. Témája egy görög tárgyú eleüizisi ünnepi menet, amit a sajtó részleteiben is ismertetett. A nyár derekán a hír tovább bővült: Fellner az építendő orgonát és a pódiumot a terem Sugár úti homlokzatára tervezi (eredetileg tehát nem ott volt a pódium), hogy arra Liszt lakásából is fel lehessen menni. A vele szemben lévő keskeny falat díszíti majd Székely Bertalan nagy freskója.”³³ Székely Bertalan freskója nem készült el, 1911-ben a *Magyar Iparművészet* közölte a freskók változatainak képét, 1905-ben pedig a *Vasárnapi Újság* a „Dionüszoszi menet”-et. A hangversenyterem falai ülésekkel ellátott faburkolatát is Fellner Sándor tervezte 1881-ben.³⁴ „A Zeneakadémia a legkiválóbb művészeket kérte fel, Fellner Sándor mellett például Thék Endre bútorasztalost bízta meg az ablakok kialakításával. 1883-ból maradt ránk egy másik, a ház átalakításával kapcsolatos ügyirat, amely szintén Végh János nevéhez kapcsolódik. Erkel 1883. szeptember 20-án felkéri őt, hogy tegye meg az intézkedéseket a minisztérium felé, hogy mind a 4. emeleti festőműhely, mind az Iparművészeti Múzeum földszinti helyiségei, amelyet a múzeum kibérelt időszaki kiállítások részére, legyenek elszigetelve a zeneakadémiai oktatástól, és ezáltal biztosítsa a növendékek nyugalmát. Végül a földszinti folyosón törtek át egy ajtót a nagyközönség számára. Ezek a terek napjainkban már sajnos nem rekonstruálhatóak, mivel a Zeneakadémia 1907-es új, szecessziós palotájának felépítése, és az intézmény átköltözése után a Sugár úti palotát más célokra használták fel, és ezeknek megfelelően alakították át a térségeit.”³⁵

1917-ben Jakab Dezső *Lang Adolf élete és művei* címmel öt részletben megjelent írását Magyar Mérnök- és Építész-Egyletben olvasta fel ugyanazon év április 2-án.³⁶ Jakab Dezső egy bekezdést szentel a Régi Zeneakadémia épületének, amit Pilkhoffer is idéz:³⁷ „Az Andrassy-úton van a régi Múcsarnok mellett az egykori zeneakadémia épülete. Egyszerű, igénytelen épületnek látszik ez, de a figyelmes építész szeme meglátja benne az éktelen táblák dacára a finom ablak és fülkék elosztását, amely az olasz palazzok homlokzati elrendezésére emlékeztet. Az emeletek osztó vonalai, a különben három emeletes házat könnyűvé és átlátszóvá teszik.”³⁸

Az összefoglaló munkák közül Déry Attila³⁹ topográfiája és Zakariás G. Sándor *Budapest műemléképületek összefoglalója*⁴⁰ tartalmaz bejegyzést az épületről (adatok, rövid ismertetés, források és irodalom – ezek nem teljesek). Gábor Eszter *Az Andrassy út körül* című kötetében ír a Régi Zeneakadémiát befogadó tömről (Andrassy út 67–71.), amelynek épületeit Adolf Lang (Régi Zeneakadémia), Kolbenheyer Ferenc és Rauscher Lajos (egykori Mintarajztanoda – ma Képzőművészeti Egyetem) tervezte, a két épület között áll a 69. szám alatti Régi Múcsarnok, szintén Adolf Lang (Lang Adolf) munkája.⁴¹ Gábor egy bekezdésben foglalkozik a Régi Zene-

³² Legány 1983.

³³ Legány 1983. 31.

³⁴ Legány 1983. 29.

³⁵ Domonkos 2018. 273.

³⁶ Jakab 1917.

³⁷ Pilkhoffer 2017. 46.

³⁸ Jakab 1917. június 3. 139.

³⁹ Déry 2006.

⁴⁰ Zakariás 1961. 145.

⁴¹ Leonhardt–Melan 1885. 3.

akadémia átalakításával (az építésének történetével egyáltalán nem): „A Liszt Ferenc téri Zeneakadémia felépültével az épület funkcióját veszítette, ezért a Képzőművészeti Társulat eladta. Idővel irodaházra alakították, hangversenytermébe is köztes földemet húztak – így szomorkodott az 1980-as évek közepéig, amikor az eredeti funkció újraélesztését határozták el. A nagytermet visszaállították régi formájában, mellette a lehetőségekhez mérten rekonstruálták Liszt Ferenc egykori itteni lakását, amely most emlékmúzeumként működik. A felsőbb emeleteken tantermek vannak ma is. A régi Zeneakadémia építészeti jelentéktelen, bár belsőinek kissé avított, de meghitt hangulatát nem lehet tagadni. A műemlék-helyreállítás ritka, de követendő példája válósult itt meg. Úgy hoztak helyre épületet, mintha időközben mi se történt volna. A belső terek maradtak a helyükön, megközelíthetően abban a formában, ahogy valaha lehettek. Ehhez természetesen hozzásegített az is, hogy az épület eredeti funkcióját kaphatta vissza.”⁴² Ezzel a véleményével csak részben egyezik Vén Zsuzsa, Pilkhoffer Mónika és a jelen tanulmány szerzőjének véleménye is.

Eckhardt Mária 2019-ben megjelent tanulmányában írja, hogy a Zeneakadémia irattári dokumentumai alapján rekonstruálható az épület használatának és átépítésének részleges története. Az iratok és korabeli újságcikkek alapján tudjuk, hogy 1942-ben a Kultuszminisztérium a Zeneakadémia részére kibérelte az épületet, 1957-től a Tannimpex állami külkereskedelmi vállalat székhelye volt, az 1980-as évek elején a Kulturális Minisztérium átadta a Zeneakadémiának használatra (1981-ben vásárolták meg). „Az épületen belül ekkor már legfeljebb csak a folyosók egy-egy kis részlete és a lépcsőház emlékeztetett az eredeti állapotra. A hangversenyterem például földemmel két emeletre kettéosztva, kis irodákra és folyosókra volt szabdalva, a földszinti termek legnagyobbikának – a mai Kutatókönyvtárnak – gyönyörű színes festése teljesen le volt meszelve, több nyílászárót befalaztak, áthelyeztek, új folyosókat, ajtókat nyitottak.”⁴³

A műemléki⁴⁴ felújításról a Budapest Főváros Levéltárában az eredeti 1980-as évekbeli dokumentumok a rendelkezésre állnak. A mai Kutatókönyvtár, amit 1986-ban a felújítás elkészültével nyitottak meg, legutóbb a 2022. év végén újult meg a festéssel együtt.

2. A RÉGI ZENEAKADÉMIA (BUDAPEST VI., ANDRÁSSY ÚT 67. / VÖRÖSMARTY UTCA 35.) TELKÉNEK ÉS ÉPÍTÉSÉNEK / HELYREÁLLÍTÁSÁNAK TÖRTÉNETE

A Régi Zeneakadémia épülete háromemeletes saroképület az Andrassy út 67. és Vörösmarty utca 35. sarkán. Zártosrú beépítésű, építészeti formavilágát tekintve a külső homlokzat neoreneszánsz. Az épület külső homlokzatán a toszkán reneszánsz palotahomlokzatok hatása tükröződik, amelyek jellemzője a szimmetria, a rusztikus palotahomlokzat kváderköves, felfelé finomodó vízszintes tagolása van hangsúlyos övpárkányokkal és mély kiülésű koszorúpárkánnyal.

A Régi Zeneakadémia esetében a kváderek az utcai homlokzat földszinti szakaszát képezik az első emelet ablakainak könyöklőpárkányáig, kváderköves díszítése van az első és második

⁴² Gábor 2010. 37.

⁴³ Eckhardt 2019. 251.

⁴⁴ 1958 és 1961 között műemlék volt, utóbb megszüntették a védelmét. 1974. április 11. napi hatállyal lett műemlék jellegű építménnyé nyilvánítva.

emelet ablakainak, valamint sarokkváderezés az épület teljes magasságában (a két utca sarkán és a zárt sorú beépítéssel kapcsolódó sarkokon is).

Ha összehasonlítjuk az építéskorabeli fényképeket a múlt századi fotókkal, illetve a mai fényképekkel, akkor látható, hogy a belső átalakítás mellett a külső homlokzat nyílászáróinál is jelentős átalakítások voltak. A földszinti ablakok osztásukban megegyeztek az első és harmadik emelet ablakainak osztásával, magasságuk és szélességük nagyobb volt. A mai ablakok alatti mellvéd (lábazat ebben az esetben) alacsonyabb, síkja visszahúzott. Az eredetnél az ablakok alacsonyabbak voltak, a könyöklőpárkány és a mellvéd (lábazat ebben az esetben) között pedig két kvádersor volt, a lábazat síkja a beépítési vonalon volt, valamint a pinceablakok (három pár) a szomszédos épület felőli oldalon voltak. A második és harmadik emelet osztópárkányát két kvádersornyi magassággal lejjebb hozták, az új osztópárkányra fektették az ablakokat (megnövekedett a főpárkány és a harmadik emeleti ablakok közötti homlokzat). Habár az ablakok ugyanolyannak tűnnek, a homlokzat változtatása miatt valószínűsíthetjük, hogy nem építéskorabeliek vagy újra beépítették őket. 1907-ben már nem látható sgraffito, viszont a fríz még ott van, így a homlokzaton átépítés nem történt, ezt bizonyítja a *Vasárnapi Újság* 1907-es cikkében⁴⁵ megjelent fotó (1. ábra).

1. ábra. Az Orsz. Zeneakadémia régi épülete az Andrassy-út és Vörösmarty-utca sarkán.
Forrás: *Vasárnapi Újság* 54 (1907) 19. 370

⁴⁵ Az országos magyar kir. Zeneakadémia új épülete. *Vasárnapi Újság* 54 (1907) 19. 370.

A Vörösmarty utcai homlokzaton jelentősebb változtatások láthatók, nem ismert, hogy mikor alakították ki az első emeleten az ablakokat az Andrassy út ablakainak mintájára (5 ablak), de az építéskorabeli (1883) és az 1907-es képen ott téglalap alakú vakablakok vannak, a fal borítása pedig téglá. Ha a Déry-féle topográfia adatait nézzük, akkor az átalakítás szintén az 1950-es években (1957) lehetett, amikor a hangversenyterembe osztó-födémet tettek és az így létrejövő teret kisebb helyiségekre osztották. A Vörösmarty utcai homlokzatra is vonatkozik a második és harmadik emelet osztópárkányának átalakítása, az ablakok helyének változtatása.

Az első emelet ablakainak könyöklő párkánya a szintet választó övpárkányra fekszik. Liszt Ferenc lakása az első emeleten, a hangversenyterem mellett volt, szalonjához tartozott az erkély, amely az Andrassy útra néz. Az erkély mellvédje balusztrád-korlátos (három egység és egy-egy oldalról), négyes osztással, az oszlopok alatt faragott konzolokkal. A korlátja párkányos, a párkányból kissé kiemelkedő oszlopfőkkel. A Vörösmarty utcai homlokzat két szélső egytengelyes része rizalitszerűen előugrik (hangsúlyosan előugró párkány). Az első emeleti két szélső falszakasz nincs kváderkövel borítva, egyszerűen vakolt, a középső (három ablakkal) kvádersoros borítású, a fal síkjába belesimuló félköríves kváderezéssel az ablakok félköríves záródásánál és kissé kiugró zárókövel. A második emeleten – az első emelethez hasonlóan – félköríves záródású ablakokat szegélyezi kvádersor, a fal síkját téglaburkolat borítja. Az ablakok kvádersor kereténél díszített a zárókő (növényi ornamentika, levéldíszítés), dinamikus kialakítású a szegély (váltakozó síkok), illetve a felülvilágító alsó síkjánál a kváderszegélynél oszlopfőszerű párkány van, a mellvédmezőben balusztrádsor található. Az ablakok között a zárókő magasságában, kör alakú medalionban félprofilos portrék vannak: Bach, Mozart, Liszt, Erkel, Haydn, Beethoven. A Vörösmarty utcán a második emelet téglaburkolatos lizénájában az ablakok és a szegély kialakítása megegyezik az Andrassy úti homlokzatéval. A középső falszakasznál a második és harmadik ablak között, a homlokzat közepén egy medalionban egy félprofilú portré van (Palestrina). Az ablakoknál a mellvédmezőben megtalálható a balusztrádsor, valamint a párkány a balusztrád sor alatt (osztópárkány) és felett (könyöklőpárkány).

A harmadik emelet ritmusa eltér az előző szintek ritmusától. Az alsó szintek két-két tengelye fölött a négy félköríves záródású, tagozott keretezésű nyílást egybekapcsoló egység van, melynek két középső nyílása ablak (félköríves záródású ikerablak), a két szélső pedig fülke. A homlokzati szakasz négyes egységei közötti téglaburkolatos falmezőt tagozott összekötő félkörívek vannak.

A Vörösmarty utca homlokzati szakaszán a harmadik emelet ablakai tagozott keretezésű kettős, félköríves záródású ablakok (ikerablakok). A könyöklő párkány szintén végigfut a homlokzaton.

A homlokzatokat konzolsoros tagozott főpárkány zárja.

A Régi Zeneakadémia épületébe a Vörösmarty utca felől tudunk bejutni egy félköríves záródású, kétszárnyú, felülvilágító kapun, felette kívülről kváderezéssel kialakított félkörív hangsúlyos, kiemelkedő, díszítés nélküli zárókövel. A kapu 1983-ban, a felújítás során készült. Műemléki értéket nem képvisel. A kapun keresztül a közlekedőbe jutunk, amelynek mennyezete boltozatos (eredeti), a folyosó/közlekedő keresztboltozatos, a boltozatok között boltívek vannak, profilozott boltvállal, a sarkokban bordaindítással. A közlekedő visz a boltozott (keresztboltozat) lépcsőházba. „A háromkarú lépcsőház az épület DK-i sarkában található öntöttvas korláttal, kemény mészkő-fokokkal.”⁴⁶ A lépcsőháznak eredetiek az ablakai, kivéve a nyugati oldalt, ahol

⁴⁶ Vén 1981.

az 1980-as évek felújításáig üvegtégla volt a lift kialakítása miatt, ezeket az ablakokat a felújítás során az eredeti ablakokkal megegyező kivitelben újragyártották.

A Bach Terem és a közlekedő közötti előtér boltozatos, a Bach Teremben kis falfülke található. A teremhez tartozó ablak nélküli helyiségek (orgonagépház, előtér, két raktár) egykor egy termet alkottak, erre utal a dongaboltozat. A Régi Zeneakadémia belső terei fehérre meszeltek, kivételt képez a Liszt Ferenc-múzeum az első emeleten és a Kutatókönyvtár terme a földszinten. A mai Kutatókönyvtár (új funkcióját az 1980-as évek második felében kapta) az épület észak-nyugati sarkában van, boltozatos, a négyzet alaprajzú terem boltozatát középen egy pillér tartja. A mennyezet díszített. A hangversenyterem egyetlen dísz a mennyezet vonalában végigfutó fogsormotívum (a mennyezet kialakítása szerint fiókos teknőboltozat fogsoros párkánnyal). A fiókok az ablakok tengelyvonalában (déli oldal) és szimmetrikusan a velük szemben lévő falakon vannak, a keleti oldalon az utólagosan nyitott ablakok nem követik a fiókok ritmusát. A hangversenyteremben két nagyméretű csillár is található, Mezei Gábor tervei alapján készültek. Liezen-Mayer Sándor (1839–1898) nagyméretű allegorikus grafikája díszíti a pódium hátfalát, amely az Andrássy úti homlokzattal szemben van – az építéskorabeli grafikákon és a feljegyzések alapján Fellner Sándor a pódiumot az orgonával az Andrássy úti homlokzathoz kapcsolva tervezte. Orgona már nincs, Liezen-Mayer grafikája egy színházi függönyterv, ami a Nemzeti Galéria tulajdonában van.⁴⁷ A teremben díszes fali padok találhatóak (öt egyes és két összevont), amelyeket 1907-ben átvittek a Liszt Ferenc téri Zeneakadémia-épület kupolatermébe, így azok a rekonstrukció után visszakerülhettek a hangversenyterembe.

2.1. Telektörténet

A Régi Zeneakadémia telkének története (mai cím: Andrássy út 67. hrsz. 29498, egykor Népköztársaság útja 67., építéskori címe: Sugár út 79. hrsz. 4033, mai helyrajzi számát 1982-ben kapta)⁴⁸ a Sugár út kiépítésének történetéhez kapcsolódik, illetve szorosabban a Fővárosi Közmunkák Tanácsa tevékenységéhez. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1870. június 23-án tartotta alakuló ülését gróf Andrássy Gyula elnöklete alatt. Az 1870. X. t.c.z. 10. §-a a fővárosi pénzalap kezelésére s az ugyanazon törvény több szakaszaiban kijelölt teendők keresztülvitelére egy külön önálló közegnek, a „fővárosi közmunkák tanácsának” felállítását rendelte el.⁴⁹ Alakulása után városszabályozási pályázatot hirdetett, amely magába foglalta a Sugár út kiépítését is.⁵⁰ A II., „A sugárút” című fejezetben az új útvonalnak három szakaszát különböztetik meg.⁵¹ Az I. szakasz: Váci úttól az (ekkor a nyolcszögű térig) Oktogonig (18 öl széles, három-, négyemeletes házakkal beépített),

⁴⁷ Liezen-Mayer Sándor: A hannoveri színház függönyterve, 1895 körül. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály.

⁴⁸ A topográfia alapján a telek: Grundbuch, Telekkönyv: 23 major; 1786, József-kori telekkönyv mutatója: 323; 1824 előtti telekösszeírási szám: 578, 573; 1824 körül, Telekösszeírás, I. füzet: 760, 754; 1835–1847 körül, Telekösszeírások, II., III. füzet: 856, 825; 1850 körül–1862 körül, Telekösszeírás, IV., VI. füzet: 888, 925/t.34, 888, 925; 1862 körül, Telekösszeírás, V. füzet: Gyár utca 7.; 1876 körül, Telekösszeírás, VII. füzet: 888, 925/t.34; 1879, cím: Sugár út 79. – Vörösmarty utca 35.; 1879, helyrajzi szám: 4033; Helyrajzi szám (1982): 29498.

⁴⁹ FKT hivatalos jelentése 1870. és 1871. évi működéséről, 1872. 1.

⁵⁰ Budapest általános szabályozásának tervezete, FKT hivatalos jelentése 1870. és 1871. évi működéséről, 1872, 4–5.; BFL XV.16.b.221/34 (1–9).

⁵¹ FKT hivatalos jelentése 1870. és 1871. évi működéséről, 1872, 5–13.; BFL XV.16.b.221/39 (1–116, hiányos).

II. szakasz: Köröndig (24 öl széles, két-, háromemeletes házakkal), III. szakasz: a körtértől a városligeti előtérig (24 öl széles, kertekkel együtt 34 öl, egy-, kétemeletes, előkertes házakkal).

1872. február 4-én a Fővárosi Közmunkák Tanácsa az Általános Magyar Municipális Hitelintézet, Franco-Magyar Bank és a frankfurti Erlanger és Fiai Bankházból alakult társasággal kötött megállapodást, miszerint a csoport megveszi az összes kisajátított telket és a vételárat öt év alatt törleszti. A megállapodás értelmében három év alatt, legkésőbb 1875-ig az utat megnyitja és a telkeket 1877-ig beépíti.⁵² A tulajdoni lap szerint⁵³ a Budán 1872. március 9-én létrejött adásvételi szerződés, szintúgy a Budapesten 1874. évi október 1-jén és 15-én kiállított pótszerződés alapján a tulajdonjog átkerül a konzorciumhoz. Az 1872. december 19-én kelt társasági szerződés és az 1874. október 15-én kiállított bekebelezési engedély alapján az építendő Régi Zeneakadémia telkének tulajdonjoga a Sugárút építő vállalat társas cégre szállt. Az 1877. szeptember 19-i adásvételi szerződés alapján a tulajdonjogot az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat gyakorolta, az építési kötelezettséget 1878. április 8-án törölte az 5195. számú határozat.⁵⁴

Már az 1875. évre befejezték a régi házak bontását és ugyanazon év nyarán megnyitották a Sugár utat a Váci úttól a Városligetig.⁵⁵

A *Vasárnapi Újság* 1876-ban írja:⁵⁶ „A sugárút nagyon lassan épül, s mióta a vállalkozó társulat [a banki konzorcium – L. É.] megbukott, az aránylag olcsó telkekből is alig tudtak eladni néhányat. Hír szerint Koburg Fülöp herczeg vásárolt közelebb telkeket az épülő operaszínház körül, hogy ott palotát emeltesse. Annak is híre jár, hogy az orsz. zeneakadémia számára is a sugárúton akarnak házat építeni. Legtöbbet lendíthetnének azonban a pompás út mielőbbi fölépítésén főuraink, kik közül eddig egy sem építkezett itt. Maga az út már csaknem egészen be van burkolva fakockákkal s a gyalogjáró aszfalttal. Rövid idő alatt készen lesz a vaczi út felé is, s aug. 20-án akarják átadni a forgalomnak az egész óriási vonalat.”

A banki konzorcium bukása után a Fővárosi Közmunkák Tanácsa vette át a fejlesztés irányítását, a gazdasági válság megszűnése után a munka is felgyorsult, a lakóházak építése 1885-re befejeződött. A nevét Sugár útról Andrassy útra változtatták, s ekkor alakult ki a ma is érvényben lévő házszámozás.⁵⁷ A *Bauzeitung für Ungarn* folyamatosan és megbízhatóan közölte a budapesti építkezések adatait, az országos Zeneakadémia épületével az 1879. évi 24. számában foglalkozik (181. oldal). A Rozinay 1883. 32. képe ábrázolja az országos Zeneakadémiát, a Leonhardt–Melan 1885. 3. oldalán közölt térkép (2. ábra) a kiépülő Sugár út épületeit és azok tervezőit mutatja be a korabeli számozással.

A Régi Zeneakadémia telke a Kegyesrendi szerzet tulajdona volt,⁵⁸ a kisajátítás után a banki konzorcium vette meg 1877. március 9-én, de a gazdasági válság miatt a szerződést felbontották.⁵⁹ 1877-ben pénzalapot különítettek el, hogy az Országos Képzőművészeti Társulat megvásárolhassa a mintarajztanoda és műcsarnok melletti telket a zeneakadémia létesítésére az Andrassy és a Vörösmarty utca sarkán.⁶⁰

⁵² FKT hivatalos jelentése 1872. évi működéséről, 1873, 13–18; BFL XV.16.b.221/39 (1–116, hiányos).

⁵³ HU BFL - XV.37.c - 4070 - 29498.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Országgh 1884, 4; BFL XV.16.e.251/23 (1–58, hiányos).

⁵⁶ *Vasárnapi Újság* 1876 (23) 31. 492.

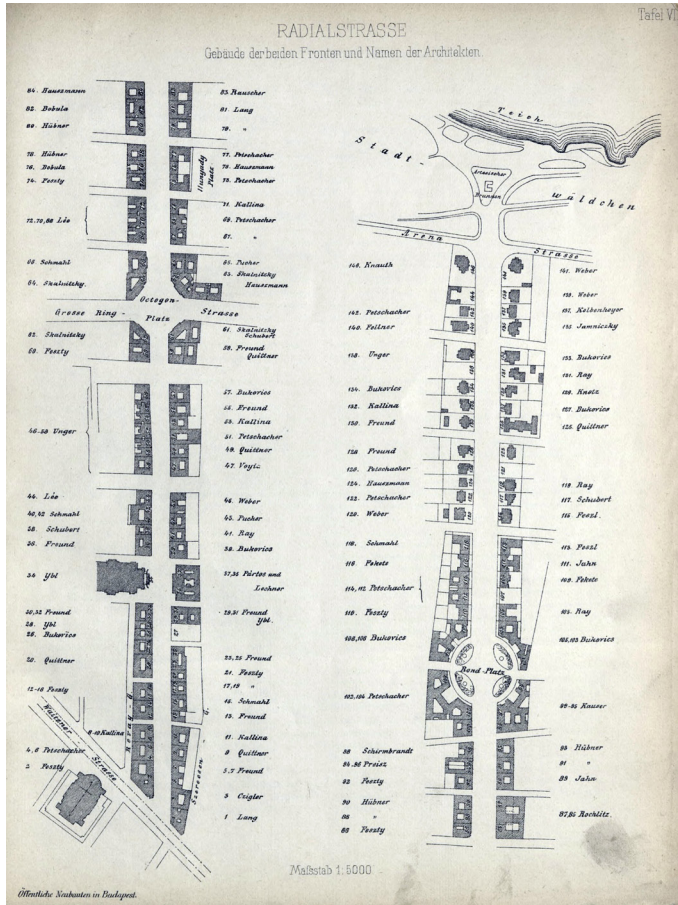
⁵⁷ FKT hivatalos jelentése 1885. évi működéséről, é. n. 12.

⁵⁸ FKT hivatalos jelentése 1872. évi működéséről, 36.

⁵⁹ Vén 1981. 7.

⁶⁰ *Vasárnapi Újság* 24 (1877) 28. 444.

2. ábra. A kiépülő Sugár út épületei házszámzással és tervezői. (1885.) Forrás: Leonhardt–Melan 1885. 3

2.2. Építéstörténet

A korabeli, elsődleges forrásnak tekinthető lapok közül többek között a *Hon, Pesti Hírlap, Vasárnapi Újság, Képes Családi Lapok, Zenészi Közlöny, Építő Ipar, Építési Ipar, Fővárosi Közlöny* közül részleteket az épület építésének körülményeiről, valamint méltatja azt: A *Petőfi Társaság Lapja*⁶¹ és az *Egyetértés*⁶² az épületre 1877 novemberében még mint a tervezett zeneakadémia épületére utal. A *Vasárnapi Újság* A *múcsarnok* című cikkében⁶³ írja, hogy a múcsarnok tervezésének pályázatán első díjat nyert építész, Lang Adolf vállalta a múcsarnok festését 20 000 forint összegért. A mellette építendő zeneakadémia és a festőteremk részére „Trefort közoktatásügyi miniszter előterjesztésére az udvartartás költségeiből 30 000 forintot engedélyezett a képzőművészeti társulat-

⁶¹ Prém József: A Képzőművészeti Társulat palotája. *Petőfi Társaság Lapja* 2 (1877. november 11.) 20. 315–317.

⁶² A múcsarnokról. *Egyetértés* 11 (1877. november 7.) 288. 1–2.

⁶³ A múcsarnok. *Vasárnapi újság* 24 (1877. november 4.) 44. 697–698.

nak”⁶⁴ A cikk nem közli a zeneakadémia építésének nevét, valamint a 30 000 forint is kevésnek tűnhet a műcsarnok hozzávetőlegesen 250 000 forint kivitelezési költsége mellett. A *Budapest Közlönyben* megjelent az 1878. évi XVII. törvénycikk az 1878-ik évi államköltségvetésről⁶⁵ (XIX. fejezetének 5. cz.), amelyben a Vallás- és közoktatási minisztérium közművelődési célokra az „Országos zeneakadémia és szini tanoda” részére 29 790 forintot különített el („szentesítést nyert 1878. évi június hó 26-án”).

„A hazai művészetek emelésére a király újabban 30,000 frtot utalványozott czivilisztájának művészi célokra szánt összegéből. Elrendelte ugyanis, hogy három év alatt évenként 10,000 frt utalványoztassék a magyar képzőművészeti társulatnak egy, a társulat sugárúti palotája mellett fekvő telek megvételére, és pedig úgy, hogy az első 10,000 frt azonnal folyóvá tétessék. E fejedelmi határozat erejénél fogva lehetővé vált, hogy a mintarajztanoda és műcsarnok mellett egy új stylszerű műépületünk is legyen, ahol helyet kaphat a zeneakadémia, egy czélszerű hangversenyterem és több festési műhely, hol kitűnő művészek készíthetik nagyobb képeiket s jeles növénydekék másolatják nagy mesterek munkáit.”⁶⁶

„A Vörösmarty-utca felé eső, másik szomszédos saroktelket pedig szintén a társulat vette meg, 21.000 forintért, mely célra ő Felsőge az udvartartási javadalomnak művészeti célokra rendelt részéből nagylelkűen 30.000 forintot engedélyezett. Előzetes megegyezés szerint ezen a telken épült fel a társulat bérháza a Zeneakadémia befogadására, összesen 131.108 forint költséggel. A hiányt az első m. ált. biztosító társaságtól felvett 60.000 forint jelzálogos kölcsönrel kellett fedezni s még igen tetemes lebegő adósság is maradt. De az idő igazolta azt, hogy a társulat bérháza fordított költség nagyon hasznos beruházás volt.”⁶⁷

1878-ban *Az Építési Ipar*⁶⁸ tételesen közölte az elvégzett munkálatokat és azok költségét. Eszerint az 1876. évben a kőműves munkálatok a földszinti lábazat magasságáig készültek el, míg a következő évben a második emelet magasságáig, kivéve a főbejáratot, ahol az első emeletig, a hátsó és oldalsó részen pedig a harmadik emeletig készült el a falazat. A cikk a felhasznált építőanyagokról is ír: „a) lábazatok, ablak- és ajtókeretezések és balluszterek, rochushegyi illetve süttői kőből valók, s a besztercebányai kőbánya-társulat által szállítottak. [...] b) A burkolati kőkövek és párkányok sóskúti kőből valók és a sóskúti kőbánya részvénytársulat által szállítottak.”⁶⁹ Az alapkövek gránitból, a márványoszlopok, -lábazatok, -oszlopfejek olasz márványfajokból, a felső lépcsőtárok, balluszterek és pillérek „karsti márványból” készültek.

A *Fővárosi Lapok* 1878. június 29-i számában *A zeneakadémia palotájának tervrajza*⁷⁰ címmel Sz. írja, hogy „[a]z építendő palotának tervrajzát e hét elején nyújtotta át az országos képzőművészeti társulat választmányának Lang Adolf⁷¹, a »Műcsarnok« építész. Voltaképpen nem csupán a zeneakadémia tervrajzát magában, hanem az egész műcsarnoki csoportét, t. i. a rajzta-

⁶⁴ *Vasárnapi Újság* 24 (1877) 44. 697–698.

⁶⁵ *Budapest Közlöny* 12 (1878. július 3.) 152. 1.

⁶⁶ *Vasárnapi Újság* 24 (1877) 28. 444.

⁶⁷ Szmrecsányi 1911. 110.

⁶⁸ *Építési Ipar* 2 (1878. március 3.) 9/61. 74. és 2 (1878. március 10.) 10/62. 83–84.

⁶⁹ *Építési Ipar* 2 (1878) 9/61. 74.

⁷⁰ Sz.: A zeneakadémia palotájának tervrajza. *Fővárosi Lapok* (1878. június 29.) 148. 727.

⁷¹ Lang Adolf (1848–1913) tanulmányait Bécsben fejezte be. 1875-ben a Sugár-ut Épitő Társaság építészeként jött Budapestre, több épületet is tervezett (Régi Műcsarnok [1877], Régi Zeneakadémia [1877–1879]). Budapesti munkája után Bukarestben tanított és 1890 körül tért vissza Budapestre. Lang tervezte a pesti volt Magyar Színházat (1897), Kassán a színházat (1899), a pécsi városházát (1907) és a Pécsi Nemzeti Színházat (1893–1895). A hágai Képzőművészeti Akadémia, majd 1908-tól haláláig a bécsi műegyetem tanára.

3. ábra. Az Andrassy-úti műcsarnok, a mintarajziskolával és a társulati bérházzal (Zeneakadémia).
Lang Adolf rajza 1878. Forrás: Szmrecsányi 1911

nár-képzőt, a műcsarnokot s a befejező zeneakadémia épületét [3. ábra], hogy az összes benyomás iránt legott tisztába jöhessenek.⁷²

Az épületnek kevés korabeli ábrázolása maradt fenn. Budapest Főváros Levéltárában a Régi Zeneakadémia homlokzatának két eredeti terve található 1878-ból (4. a–b ábra),⁷² jelen ismereteink szerint nincsenek más ismert eredeti rajzok.⁷³ Pilkhoffer Mónika *Lang Adolf és fő műve: a Régi Műcsarnok* című tanulmányában XV.17.h. jelzettel és 1877-es⁷⁴ évszámmal közli az Andrassy út felőli homlokzat tervét.⁷⁵ A két tervrajzon évszám nem szerepel, Lang és Wechselmann aláírása azonban igen. 1911-ben jelent meg *Az Andrassy-úti műcsarnok, a mintarajziskolával és a társulati bérházzal (zeneakadémia) Lang Adolf rajza 1878* címmel egy rajz a *Művészet* folyóiratban.⁷⁶ Ez a rajz, habár a cikk illusztrációja, hiteles képet mutat a három épület alkotta tömbről, különös tekintettel a Régi Zeneakadémia épületére (valószínűsíthető, hogy ez az a „műcsarnoki csoport”, amit Lang bemutatott az országos képzőművészeti társulat választmányának). Pilkhoffer Mónika a *Lang Adolf építész munkássága* című monográfiájában foglalkozik a tervrajzok 1878-as bemutatásának és az 1877-es építkezésnek a kérdésével: „Elképzelhető, hogy hasonlóan a műcsarnok építéséhez, a végleges tervek alapján kérvényezett építési engedély kiadására akkor került sor, amikor az építés már előrehaladott állapotban volt.”⁷⁷

Az 1878. évi, *A zeneakadémia palotájának tervrajza*⁷⁸ című cikkben ír Sz. arról is, hogy az épület tervezését nem előzte meg pályázat, viszont a három épület rajzát nyilvánosságra hozták: „A tervrajzok, úgy a mi az épület gyönyörű külsejét, mint ami e szűk téren eszközölt éleselméjű beosztást illeti, tetszésre ragadták a bizottság tagjait. S hogy így érez és ítél a megvesztegethetetlen közvélemény is: mutatja a hatás, melyet a Calderoni váci-utcai boltjának ablakába kifüggesz-

⁷² HU BFL XV 17 h 55.

⁷³ HU BFL XV 17 h 55. Zeneakadémia, 1878. Építető: Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium. Építész: Lang Adolf, kivitelező: Wechselmann Ignác. Engedélyezési terv (homlokzati rajz).

⁷⁴ Pilkhoffer 2017-ben megjelent kötetében jelzi, hogy nincs dátum a terven, így nem tudni, hogy pontosan mikor készült. Budapest Főváros Levéltárában a terv 1878-ra keltezett.

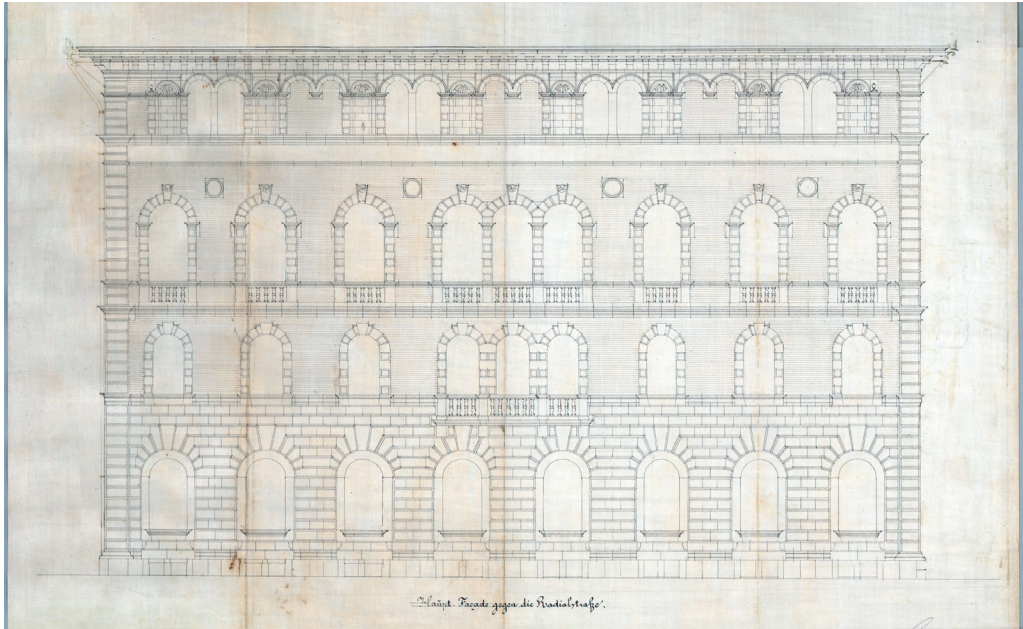
⁷⁵ Pilkhoffer 2022. 12.

⁷⁶ Szmrecsányi 1911.

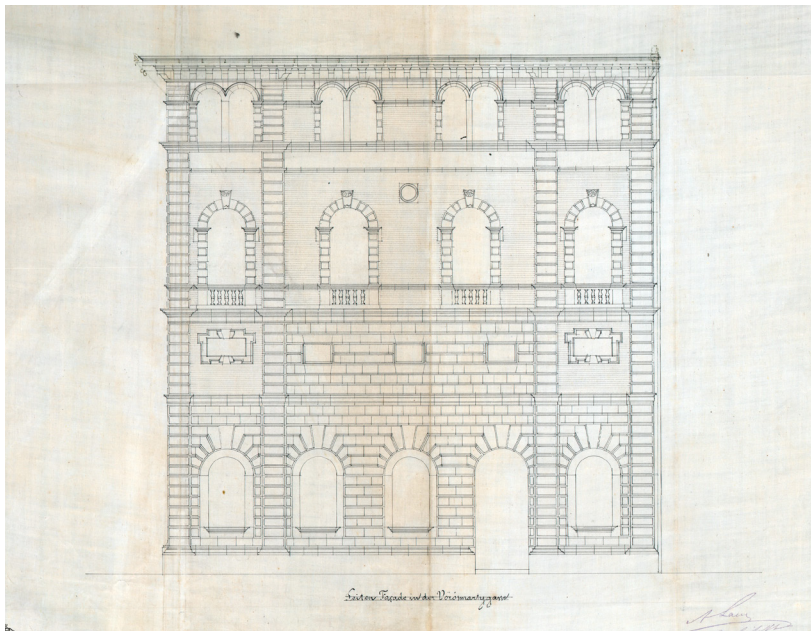
⁷⁷ Pilkhoffer 2017. 44.

⁷⁸ Sz.: A zeneakadémia palotájának tervrajza. *Fővárosi Lapok* (1878. június 29.) 148. 727.

a)

b)

4. ábra. Lang Adolf: Homlokzati rajzok, 1878 (a mai Andrásy úti és Vörösmarty utcai homlokzat).
 Forrás: HU BFL XV. 17.h.55

tett rajz a sok nézőre gyakorol.” A cikk szerint 1878-ban mutatta be Lang a tervrajzokat, viszont ekkor már javában folyt az építkezés.

Az a tény, hogy az országos Zeneakadémia palotájának építését nem előzte meg nyilvános építészeti pályázat, a közvélemény nemtetszése mellett megosztotta a szakmát is. A 19. század második felében a legtöbb középület építését pályázat kiírása előzte meg.⁷⁹ 1878-ban a *Hon* lap Különfélék rovatában⁸⁰, melynek felelős szerkesztője Jókai Mór, némi ironiával írnak a Zeneakadémia tervezéséről: „A zeneakadémia palotájának tervrajzát Lang Adolf benyújtotta az országos képzőművészeti társulathoz, mely tudvalevőleg – az intézet szerencsétlenségére s céljainak hátrányára – építteti ezen palotát. A társulat a pályázatot mellőzte s az építést Langra bízta, ki tagadatlanul igen tehetséges művész, de a műcsarnoknál is éppen a világitást rontotta el. Ha már a társulat bele fogott ezen szerencsétlen vállalatba, jó lesz egy kissé óvatosnak lennie.”

Az *Építési Ipar* 1878. július 7-i számában⁸¹ ír a Zeneakadémia ügyéről. A véleménycikkben az építész személyét is hangsúlyozza (Lang szaktársunk). Ez azért is fontos, mert a továbbiakban az építés kivitelezője szerepel építésként. „Az orsz. magyar képzőművészeti társulat, habár címében az »országos« jelző is bennfoglaltatik, a szó szoros értelmében véve nem köztintézet, hanem magántársulat [...], talán el lehetne várni, hogy oly alkalommal, – mint a jelen esetben – midőn a képzőművészet egyik szakában mint megrendelő lép fel, a hazai szakerőket legalább ne zárja ki, engedje meg, hogy e hazai szakerők legalább megmérkőzhessenek [...]. Hiába hangsúlyozták az illetők, mindazon súlyos érveket, amelyek – különösen a fennforgott esetben – a pályázat mellett beszélnek [...] Lang szaktársunknak, a műcsarnok geniális építőjének egyénisége vagy művészete ellen, akire t. i. most a zeneakadémia építése is bízott – miként már egy ízben kimondtuk, – teljességgel semmi kifogásunk; azt is szívesen elismerjük, hogy ha valakinek, úgy mindenesetre neki volt joga arra, hogy e munkával megbízassék, (ha már a direct megbízás elve fogadtatott el!) miután a szomszéd palotát ugyanazon társulatnak, mely a zeneakadémiát építteti, ő készítette, teljes meglegedésre, azt is kétségenkívülinek tartjuk végül, hogy még pályázat esetén is – éppen a főntebb jelzett körülménynél fogva – neki lett volna legtöbb esélye a sikerre, s hihető, hogy a feladat megoldása az esetben is neki sikerülhetett volna legjobban [...], de mindezek dacára kénytelenek vagyunk most is újból és ismételve kimondani, hogy azt, miszerint a magyar képzőművészeti társulat a maga által eszközölt építkezésnél, az egész magyar építészeti kart még a kisértetlétel lehetőségéből is kizárja, megbocsáthatlan hibának, s oly eljárásnak tartjuk, mely semmiféle körülményben sem lehet elfogadható mentséget!”

Az *Építési Ipar* 1878. szeptember 22-i számában⁸² írják: „Wechselmann J.⁸³ építész által a Sugár-úton 78. sz. a. épülő zeneakadémia épületre bemutatott részlettervek jóváhagyattak”. A 78. sz. elírás, a Zeneakadémia telke a 79. sz. Az *Építési Ipar* 1878. július 7-i száma⁸⁴ szerint Lang az építész.

„A zeneakadémia épületét, mely a sugárúton a műcsarnokkal, és a mintarajztanoda épületével egy csoportozatot képez, az építkezés vezetői most adták át az orsz. képzőművészeti társulat és közoktatásügyi minisztérium megbízottjainak. A bizottság az épületet minden részében megtekintette, minden szobát, termet s kamarát külön megvizsgált, s azt találta, hogy az épület a

⁷⁹ Székely–Maróty 2018.

⁸⁰ Különfélék. A *Hon* 16 (1878. július 1.) 158. 2.

⁸¹ *Építési Ipar* 2 (1878. július 7.) 27/79. 236–237.

⁸² *Építési Ipar* 2 (1878. szeptember 22.) 38/90. 327.

⁸³ Wechselmann Ignác (1828–1903) építési vállalkozó.

⁸⁴ *Építési Ipar* 2 (1878. július 7.) 27/79. 236–237.

szerződési kikötésnek teljesen megfelel, a ventilációs fűtőkészülékek a tökély színvonalán állanak, amiért is az átvétel minden akadály s kifogás nélkül ment véghez.”⁸⁵

A *Vasárnapi Újság* 1879. június 5-i számában⁸⁶ olvasható hír arról, hogy „az építkezés vezetői most adták át az orsz. képzőművészeti társulat és közoktatásügyi minisztérium megbízottjainak”. A *Fővárosi Lapok* 1879. augusztus 6-i, 180. számában egy rövid hírből számol be a Zeneakadémia átadásáról. „A képzőművészeti társulat s a kormány megbízottjai, másrészt az építők képviselői az épületet, mely a sugárútnak újabb díszét képezi, minden részében megszemlélte, a termeket, mellékhelyiségeket, fűszerelési tárgyakat szigorúan megvizsgálta s mindent kifogástalannak talált, úgyhogy az átvétel akadály nélkül megtörténhetett. Az épület földszinti helyiségeiben lesz a tervezett, de még meg nem alakult művész-klub. Az első emeleten van az 57 négyzetegyelmi díszes hangversenyterem, mely fölnyúlik a második emeletbe s melyben négyszáz ember fér el kényelmesen. [...] Szintén az első emeleten van Liszt Ferenc lakása, míg Erkel Ferenc a második emeleten fog lakni. A tanítás céljaira hat nagy terem és több mellék-helyiség áll rendelkezésre, van továbbá az épületben egy igen célszerűen berendezett festő műterem, melyben a legnagyobb aranyú képek is festhetők; ezt a kormány veszi bérbé s esetről-esetre ama művészeknek engedi át, kiknél megrendelést tett. Ez épület elkészültével a sugárúton most harmonikus csoportban állanak egymás mellett a művészetnek szentelt középületek: a képzőművészeti csarnok, a mintarajztanoda és a zeneakadémia. Az utóbbit tudvalevőleg a képzőművészeti társulat építette; telek megvételére király ő felsége ajándékozott 30.000 ftot, az építés pedig úgy vált lehetségessé, hogy a kormány (7–8000 ftért) az épületet bérbé vette a zeneakadémia részére, egyelőre csak hat évre ugyan, de nem lehet kétséges, hogy azontúl is megtartja s így a fölvelt kölcsön törleszhető lesz. A terveket Lang Adolf készítette, magát az építést Wechseltmann vállalkozó hajtotta végre. A zeneakadémia az eddig bérelt helyiségből még e hóban átköltözik új palotájába.”⁸⁷

Mivel nincsenek korabeli alaprajzok, így a *Fővárosi Lapok* leírása jelenthet segítséget az országos Zeneakadémia helyiségeinek megismeréséhez. A hangversenyterem, Liszt és Erkel lakása beazonosítható. Díszesként írják le a hangversenytermet, ez szemben áll a későbbi cikkekkkel (1880, 1881), amelyek puritánként („metodista templom”) jellemzik. A festő műteremben (4. emelet) egy ideig Stróbl Alajos is dolgozott, itt ült modellt Liszt Ferenc a szobrásznak. Stróbl 1882-ben kapott megbízást Liszt Ferenc és Erkel Ferenc egész alakos szobrainak elkészítésére.⁸⁸

A korabeli források nem utalnak arra, hogy Lang részt vett volna a Régi Zeneakadémia belső tereinek kialakításában. Az 1880-ban felavatott hangversenyterem későbbi és Liszt Ferenc lakosztályának kialakítását az 1879-ben Párizsból visszatért Fellner Sándor tervezte. Ahogy a *Művészeti Lexikon* írja, „1900-ig terjedő időben átépítette az Andrassy-úti régi Zeneakadémia nagytérmet s Liszt Ferenc lakását rendezte be”.⁸⁹ 1880-ban, a hangversenyterem megnyitása után a *Fővárosi Lapok* így ír: „A mostani terem az épület sarkán igen tágas, egyik oldalt négy a másikon három ablakkal. Ma még csak halvány szürkés zöldre lévén festve, olyan hatást tesz, mint valami egyszerű methodista imaház.”⁹⁰ Kászonyi L. rajzán (5. ábra), amit Fellner Sándor terve alapján

⁸⁵ *Vasárnapi Újság* 26 (1879) 45. 515.

⁸⁶ *Vasárnapi Újság* 26 (1879. június 5.) 32. 515.

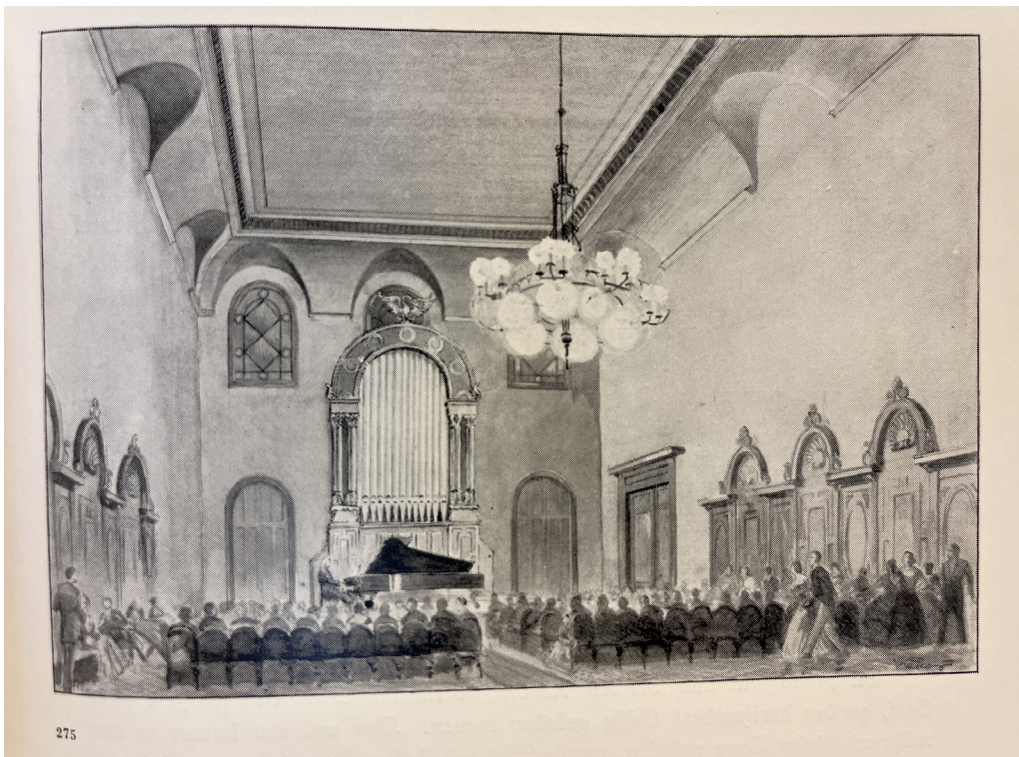
⁸⁷ *Fővárosi Lapok* (1879. augusztus 6.) 180. 869.

⁸⁸ Peternák 2014.

⁸⁹ Éber 1935. 310.

⁹⁰ *Fővárosi Lapok* (1880. március 16.) 62. 307. Legány (1983) jegyzetei alapján visszakeresve. 1881-ben is hasonlóan ír a *Fővárosi Lapok* (1881. március 22.) 66. 346.

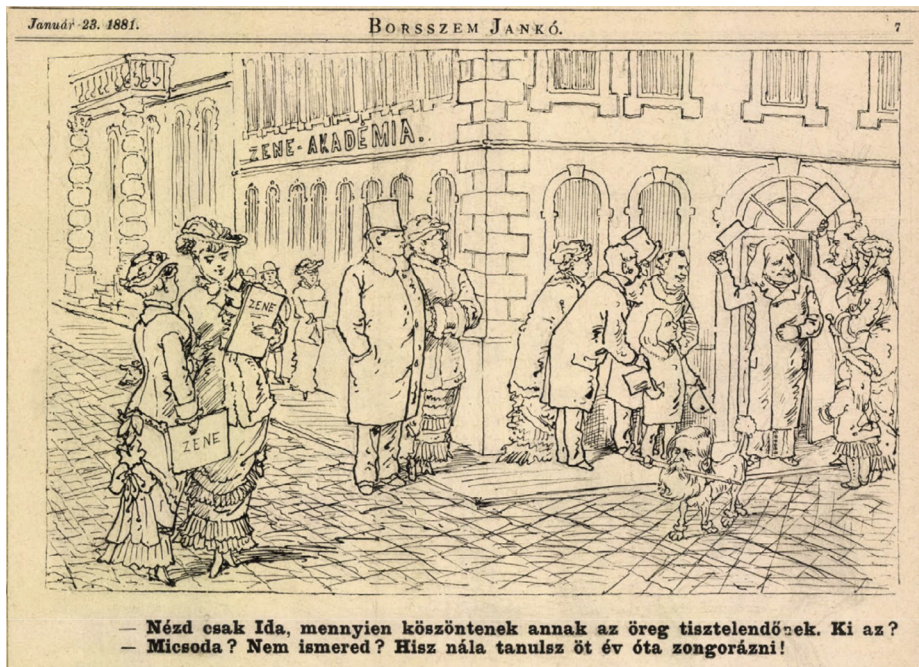

5. ábra. Der Orgelsaal der Königlich-Ungarischen Musikakademie. Forrás: Füssmann–Mátéka 1936. 294

készített,⁹¹ öt ablak látható, a hatodikat eltakarja az orgona az Andrassy út felé néző belső homlokzaton. A felső ablakok üvegezése geometrikus. Az oldalsó falak faburkolata egybefüggő egészet alkot, a képen látható, hogy paddal kiegészített. Nem ismerjük az épület eredeti alaprajzát, de látszik, hogy az orgona mellett, a Vörösmarty utcai oldal belső homlokzatával szemben van egy nagyméretű ajtó (kétszárnyú, ajtótokos). Ma is ott van, ha nem is pontosan azon a helyen, egy kisebb, kétszárnyú ajtó, ami a mai Liszt Ferenc-múzeumba, Liszt egykori lakásába vezet (6. ábra), abba a szobába, ahol a mester a tanítványait fogadta (7. ábra). A hangversenyerem egyetlen díszje a mennyezet vonalában végigfutó fogsormotívum (a mennyezet fogsoros párkánnyal fiókos teknőboltozat), a boltívek az ablakok tengelyvonalában és szimmetrikusan a velük szemben lévő falakon.

A *Fővárosi Lapok* 1881. júliusi száma részletesen leírja Fellner Sándor „renaissance stilben” tartott terveit, ami a hangversenyerem átalakítását érinti: „A terem magasságban tölgyfa párkány osztja ketté, alját pedig magasított üléseket képező tölgyfa-burkolat borítja. Ezek hátfalai rythmikus vonalban ismétlik a mennyezetet hordó boltozatot. [...] A támlák és a párkány közötti rész sötét zöldre festett, s simbolikus drapériák borítják. A válasz-párkány fölötti tér, melyben az ablakok is lesznek, élénkebb színezetet ölt és veres alapon loggia stílusban tartott polychrom díszít-

⁹¹ Készítésének ideje ismeretlen, Füssmann–Mátéka 1936. 245.

6. ábra. Liszt Ferenc a Zeneakadémián. Forrás: *Borsszem Jankó* 14 (1881. január 23.) 4. 680

7. ábra. Liszt Ferenc dolgozószobája. Forrás: *Magyar Salon* 2 (1885) 4

8. ábra. Székely Bertalan: Dionüszoszi menet, 1881. Az elfogadott vázlat. Forrás: *Vasárnapi Újság* 52 (1905) 53. 861

9. ábra. Székely Bertalan: Dionüszoszi menet, 1881. 98. Frízterv a Zeneakadémia számára. Az elfogadott vázlat. Forrás: *Magyar Iparművészet* 14 (1911) 3. II. melléklet 93

ményekkel láttatnak el. A boltozatok és mennyezet, melynek hosszúkás arányai a szőnyegszerű beosztást mutatják a legelőnyösebbnek, világos alakra festett ugyanoly stílusú festményekkel ékítettnek. Az ablakokat festett üvegek és üveg mozaikok képezik, melyek nyugodt világa hivatva lesz az esteli világitás tekintetéből élénken tartott festmények hatását mérsékelni. [...] A másik keskeny oldalon [az Andrásy úttal szemben lévő oldal] a falat Székely Bertalan tanár nagyobb-

szerű kompozíciója díszítendi, mely egy eleuzisi menetet ábrázol.⁹² 1905-ben a *Vasárnapi Újság*-ban egy rövid cikk jelent meg Székely Bertalanról és számos addig nem publikált vázlatot is közölt (8. ábra), közöttük egy falfestményvázlatot, amit a Régi Zeneakadémia részére készített.⁹³ A vázlat az 1881-es cikkben említett eleusziszi misztériumokat ábrázolja – a Magyar Nemzeti Galériában 1999-ben nyílt életműkiállításon „Zene vagy Dionüoszosi menet” címmel mutatták be az 1881-ben készített vázlatot.⁹⁴ 1911-ben a *Magyar Iparművészet*ben jelentek meg Székely Bertalan tervei. A 98. sz. Frízterv a Zeneakadémia számára⁹⁵ (9. ábra) az eleusziszi misztériumokat ábrázolja, az I. melléklet Fríztervek a Régi Zeneakadémia számára (10. ábra). Székely Bertalan olajvázlata, mely két csoportképet ábrázol meztelen nő- és gyermekalakokkal. A festő két változatot készített, amelyek közül a Pulszky Ferenc vezette bíráló bizottság a „Dionüoszosi menet”-et választotta, de a fríztervek egyike se került kivitelezésre.⁹⁶

Az épület 1883-as átalakításáról három, elsődleges forrásokon alapuló tanulmány⁹⁷ értekezik. Az átalakítás a 4. emeleti festőműhelyt és az Iparművészeti Múzeum földszinti helyiségeit érin-

10. ábra. Székely Bertalan, 1881. I. melléklet. Fríztervek a régi Zeneakadémia számára.

Magyar Iparművészet 14 (1911) 3. II. melléklet 81

⁹² *Fővárosi Lapok* (1881. július 23.) 166. 971.

⁹³ *Vasárnapi Újság* 52 (1905) 53. 861.

⁹⁴ Nagy 1999.

⁹⁵ Györgyi Kálmán (szerk.): *Magyar Iparművészet* 14 (1911) 3. II. melléklet 93. és 81.

⁹⁶ Nagy 1999. 196.

⁹⁷ Pandur 2016, 2022 és Domonkos 2018.

tette a Régi Zeneakadémián, amelyeket a múzeum időszakos kiállítások tartására bérelt ki. Domonkos írja,⁹⁸ hogy a földszinti folyosón törtek át egy ajtót, de ezek a terek már nem rekonstruálhatók, hiszen az épület 20. századi története során többször átalakították. Pandur tanulmányában az átalakítás, a két épület (Régi Múcsarnok és Régi Zeneakadémia) összekapcsolásának és az így létrejövő kapcsolódó terek belső kialakításának tervezőjeként Uhl Sándort azonosítja. 1883-ban engedélyezték az épület földszinti helyiségeihez az áttörést, amit a későbbiekben befallaztak. A korabeli napilapok⁹⁹ tudósítottak arról, hogy az „iparművészeti szakiskola” eddig bérelt három termét az Iparművészeti Múzeum kibérli és átalakításokat végeznek. „Az új helyiségeket a régiekkel a zeneakadémia épületébe vezető újonnan nyitandó ajtó fogja összekötni. Az olvasó-, rajz- és kiállítási termekbe a Vörösmarty utcából is lesz bejárás.”¹⁰⁰ „Egy igen fontos újítás lesz a már említett, váltakozó és fényesen díszített kiállítási terem [...]”¹⁰¹ „Az új helyiségek a régiekkel egy újonnan nyitandó és a zeneakadémia épületébe vezető ajtó által lesznek összekötve úgy, hogy azok a gyűjteménnyel szoros összefüggésben maradnak, míg a kiállítási-, olvasó- és rajzteremhez még ezen felül a Vörösmarty-utcából is lesz bejárás. A könyvtár, melyet újabban több értékes művei szaporítottak, az új olvasó és rajzteremben lesz elhelyezve.”¹⁰²

1884-ben az átalakítási munkák a végéhez közeledtek, ugyanazon év október 4-én tervezték megnyitni a múzeum új tereit.¹⁰³ 1884 februárjában kezdték el a helyiségek kifestését. „A múcsarnok épületében volt iroda helyiségét kétfelé osztották és itt fogják elhelyezni a múzeum bútorgyűjteményét. Innét egy fölötté díszes barokk modorú lépcsőzetes lejárát vezet a szomszédos zeneakadémia épületében elhelyezendő tágas irodahelyiségbe, melyből az olvasó- és rajzterembe lehet jutni; innen egy fölötté díszes bejárát vezet a nagy kiállítási terembe, mely modern műiparcikkek állandó kiállítására van szánva. Mind e helyiségek a legnagyobb díszel lesznek stylszerűen kifestve és berendezve. Minden egyes ajtó díszítése, a berendezés, az állványok, asztalok, a falfestés Uhl múzeumi őr tervei szerint barokk modorban és a modern műipari ízlésnek megfelelőleg fognak készítettetni. Minden bejárát fölött stylszerű kivitelben az illető terem célja lesz olvasható.”¹⁰⁴

A leírás alapján nem tudható teljesen, hogy melyik termekről van szó – valószínűsíthető, hogy az Andrássy úttal párhuzamos termekről, hiszen három termet említ, amelyek funkciójuk szerint: irodahelyiség (tágas), olvasó- és rajzterem, kiállítási terem, így szükség van a természetes fényre, valamint írják, hogy az újonnan nyitandó és a Zeneakadémia épületébe vezető ajtó által lesznek összekötve a termek (az olvasó-, rajz- és kiállítási termekbe a Vörösmarty utcából is lesz bejárás). A mai kialakítás szerint, figyelembe véve a főfalakat és az elrendezést, a következő termekről lehet szó: Bach Terem, Kutatókönyvtár és a két terem közötti egység, ahol ma irodák, raktár, előtér és mellékhelyiség van.

⁹⁸ Domonkos 2018. 273.

⁹⁹ Többek között a *Fővárosi Lapok*, *Budapesti Hírlap*, *Nemzet*, *Pesti Hírlap*.

¹⁰⁰ *Fővárosi Lapok* (1883. november 29.) 279. 1784.

¹⁰¹ *Budapesti Hírlap* (1883. november 29.) 329. 2.

¹⁰² *Nemzet* 2 (1883. november 29.) 448. 328.

¹⁰³ *Budapesti Hírlap* 4 (1884. szeptember 19.) 259. 3.

¹⁰⁴ *Pesti Hírlap* 6 (1884. február 5.) 35. 12. A *Pesti Hírlap*ban megjelent leírást Pandur (2022. 82) is idézi.

2.3. A 20. századi átépítések az 1980-as évek helyreállításáig

Az épület és a telek a Képzőművészeti Társulat tulajdonában maradt 1903-ig, a Zeneakadémia csak bérelte az épületet. 1903. április 22. (11028 sz.) – épület és telek vételára 330 000 korona. Az adásvételi szerződés 1903. április 4-én kelt, vásárhelyi Wodianer Arthur budapesti lakos könyvkiadó¹⁰⁵ vette meg az ingatlant.¹⁰⁶ 1903-ban a *Budapesti Napló*¹⁰⁷ és a *Vasárnapi Újság*¹⁰⁸ is foglalkozott Wodianer Arthurnak az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat bérházára (állami Zeneakadémia) tett ajánlatával. Benkő Kálmán igazgató jelentése szerint a vételi ajánlatot egyhangúlag elfogadták. A Régi Zeneakadémia ezután is rajz- és zeneiskolaként működött. 1903-ban Ferenczy Károly, a nagybányai művésztelep első nemzedékének kiemelkedő képviselője, festő a telet Budapesten töltötte és rajz- és festőiskolájába hirdetett felvételt¹⁰⁹, az 1905/1906. évben folytatódott a zeneoktatás.¹¹⁰

Wodianer Arthur a Zeneakadémia földszinti termeinek (mai Kutatókönyvtár és szomszédos termek) átalakítására 1907 novemberében kapott engedélyt¹¹¹, majd 1909 augusztusában.¹¹² Mindkét magánépítési engedélyt átalakításra kérte a tulajdonos. Az 1907. év utáni átalakítás érintette az épület 3. emeletét, az ablakokat ekkor áthelyezték, amelyek eredeti, átépítéskorabeli állapotban vannak – lehetséges, hogy az eredeti, építéskorabeli ablakokat helyezték át, de ezt a dokumentumok hiánya miatt nem lehet biztosan megállapítani. Egy évvel később a *Magyarország* lapban megjelent hirdetés szerint az Andrássy út 67. szám alatt a „Liszt Ferenc kávéház átalakítása befejeztetett!! Amerikai Bar – Amerikai Itatok. Állandóan egész éjjel nyitva”¹¹³ A kávéház tulajdonosa Klein Ármin.¹¹⁴ *Budapest Czim- és Lakásjegyzékében* (1916) a kávéház tulajdonosaként Diamant Lajos szerepel. A Régi Zeneakadémia dísztermét az 1910-es években különböző társulatok használták, matinékat, előadásokat és táncestélyeket rendeztek itt.

1921. március 3-án¹¹⁵ elhunyt vásárhelyi Wodianer Arthur. 1922. november 17-én (20702 sz.) az ingatlant Kanitz Vilmosné, született vásárhelyi Wodianer Hermina és Leféber Lajosné, született vásárhelyi Wodianer Julia egyenlő arányban örökölte. 1926-ig számos alkalommal volt a Leféber Lajosné, született vásárhelyi Wodianer Julia tulajdonában álló épület kölcsönök zálogfedezete.¹¹⁶ 1925. december végén¹¹⁷ a VI., Andrássy-út 67. sz., 4033. hrsz. épületet Kovács Mihály és neje vásárolta meg 2 450 000 000 koronáért Kanitz Vilmosnétól és birtokostársaitól.

A Budapest Főváros Levéltárában levő birtokkönyv¹¹⁸ szerint 1926-ig többször használták zálogfedezetnek az épületet, ezzel egybevégt a Régi Zeneakadémia eladása után kirobbant botrány,

¹⁰⁵ Könyvkiadó: Lempel Róbert (Wodianer Fülöp és Fiai) Császári és Királyi Könyvkereskedése. Wodianer Arthur volt a 'Fiai'.

¹⁰⁶ HU BFL - XV.37.c - 4070 - 29498.

¹⁰⁷ *Budapesti Napló* 8 (1903. április 6.) 95. 5.

¹⁰⁸ *Vasárnapi Újság* 50 (1903. április 12.) 15. 244.

¹⁰⁹ *Alkotmány* 8 (1903. október 18.) 247. 9.

¹¹⁰ *Pesti Hírlap* 27 (1905. augusztus 24.) 234. 12.

¹¹¹ Engedély átalakításokra: 166172. *Építő Ipar* 31 (1907. november 17.) 31/1610. 306.

¹¹² *Az Újság* 7 (1909. augusztus 3.) 182. 22 és *Építő Ipar* 33 (1909. augusztus 8.) 32. 291.

¹¹³ *Magyarország* 17 (1910. szeptember 18.) 222. 18.

¹¹⁴ Zsovák 1912. 38–50.

¹¹⁵ *Az Est* 12 (1921. március 5.) 48. 7.

¹¹⁶ HU BFL - XV.37.c - 4070 - 29498.

¹¹⁷ *Fővárosi Közlöny* 48. szám 1730. Ingatlanok forgalma 1925. december 14–27. között. *Az Est* 17 (1926. január 10.) 7. 13. adta hírül az adásvétel létrejöttét.

¹¹⁸ HU BFL - XV.37.c - 4070 - 29498.

amely szerint Dr. Kanitz Emil budapesti ügyvédet kétféle milliárd koronás sikkasztás (hűtlen kezelés) elkövetésével gyanúsítják és letartóztatták.¹¹⁹ Özv. Leféber Lajosné tette a feljelentést, amely szerint a társtulajdonát képező bérházak (Dob utca 10., Nagy János utca 9., Andrassy út 67. és Vilma királyné út 8.) jövedelméből ráeső résszel nem számolt el. A Kanitz család garantálta Leféberné esetleges követeléseit.¹²⁰ A folyamatban lévő ügyről a sajtó naponta tudósított.

A Kovács Mihály tulajdonába került épület számos szövetség¹²¹ székháza volt 1927-től. A *Pesti Hírlap* 1928-as hirdetése¹²² szerint az Andrassy út 67. sz. alatt volt a Citroën autók kiállítási szalonja (1929-ben is), valamint a Koch és Szilágyi építőipari vállalat irodája (a felsorolás a teljesség igénye nélkül).

1932-ben az *Esti Kurírban* jelent meg egy cikk az épület tulajdonosáról. Gál Imre cikke – a Kormányfőtanácsos lett egy pesti garnizálló volt portása és tulajdonosa. Kovács Mihály többszörös háztulajdonos érdekes karrierje – Milyen »közhasznú« tevékenységet fejtett ki a szívetcai kis szálloda egykori tulajdonosa¹²³ – szerint „Kovács Ferenc néhány év múlva újabb házat vásárolt. Megvette az Andrassy-ut 67. számú hatalmas bérpalotát, amelynek földszinti helyiségében volt akkoriban a Liszt Ferenc-kávéház is”. Házaikat dr. Vészi Mátyas ügyvéd kezeli, mint gondnok, aki Kovácsot „self-made man”-ként említi.

1935-ben Kovács Mihály kormányfőtanácsos a közoktatásügyi minisztériumhoz intézett beadványában javasolta, hogy állítsanak fel Budapesten Liszt Ferenc emlékére Liszt-múzeumot, ennek céljára beajánlotta az Andrassy út 67. szám alatti „palotáját amelyben azelőtt a Zeneművészeti Főiskola volt elhelyezve. A palotán már régebben Liszt-emléktábla van elhelyezve, mivel a nagy zeneszerző ebben a házban tanított”.¹²⁴

Az Andrassy útra néző homlokzaton van Liszt Ferenc emléktáblája, amit Farkas Zoltán dr. ügyvéd és szobrász készített 1934-ben,¹²⁵ leleplezése 1934. október 21-én volt.¹²⁶ Már ekkor itt volt a Róma kávé-étkező.¹²⁷ 1939-ben is még az épületben volt a Róma kávézó (*11. ábra*), amelynek felirata alatt volt ekkor a Liszt-emléktábla.¹²⁸

Az Országos Liszt Ferenc Társaság már 1936-ban meg szeretne volna venni az épületet, de ekkor az ingatlanárak irreálisan magasak voltak. 1940-ben a *Nemzeti Újság* írja: „Az Országos Liszt Ferenc Társaság vezetősége azóta sem adta fel a terv megvalósításának gondolatát és az épület jelenlegi tulajdonosai, Kovács Mihály kormányfőtanácsos és felesége, úgy látszott, hajlandók is reális áron átengedni az Egyesület céljaira a nevezetes épületet. Értesülésünk szerint azonban a vételre vonatkozó tárgyalások az utóbbi időben megszakadtak, az épület iránt viszont éppen zenetörténeti nevezetességére való tekintettel úgy halljuk, mások is érdeklődnek.”¹²⁹ Mindeközben Liszt Ferenc egykori lakásában a Magyar Cionista Szövetség kapott irodahelyisé-

¹¹⁹ *Pesti Hírlap* 48 (1926. április 10.) 80. 7; *Világ* 17 (1926. április 10.) 73. 6.

¹²⁰ *8 Órai Újság* 12 (1926. április 11.) 81. 4.

¹²¹ Alkoholelles Szövetség, Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetsége.

¹²² *Pesti Hírlap* 50 (1928. február 9.) 32. 9.

¹²³ *Esti Kurír* 10 (1932. október 7.) 225. 7.

¹²⁴ *Kassai Újság* 97 (1935. november 7.) 253.

¹²⁵ Medvey 1939. 110.

¹²⁶ Liszt Ferencnek / Zeneakadémiának / alapító elnökének / az Országos / Liszt Ferenc / Társaság 1934.

¹²⁷ Liszt Ferenc emléktáblájának leleplezése, 1934. október 21. Forrás: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – Budapest Gyűjtemény, jelzet bibFSZ01471665.

¹²⁸ Mátéka 1940. 135.

¹²⁹ *Nemzeti Újság* 22 (1940. május 19.) 112. 13. Liszt Ferenc-múzeum helyett görkorcsoyapálya.

11. ábra. Andrassy út 67., a Régi Zeneakadémia épülete, 1940. Forrás: Fortepan / Magyar Bálint

geket, a díszteremben (hangversenyerem) pedig görkorcsolyapályát létesítettek. Ekkor a Régi Zeneakadémia épületében többek között a Magyar Cionista Szövetség, Ifjú Magyar Cionista Szövetség, a Pro-Palesztina Szövetség, a Telavivi Keleti Vásár, Kereszhajeszod, a Keren Kayemth Leisrael és még több más szervezet és vállalkozó irodája volt. 1942-ben az újságokban hirdette Königstein mérnök, hogy olcsón, jótállással cíanoz és patkányt irt – telephelye: „VI. Andrassy-ut 67.”

Habár csak az újságokban,¹³⁰ de 1940-ben felmerült annak a gondolata is, hogy állami kisajátítással kellene a Régi Zeneakadémia épületét újra az eredeti funkciójának visszaadni és benne múzeumot létesíteni.

„Az államosítás után a Belügyminisztérium volt a kezelője, majd 1957-től Tannimpex külkereskedelmi vállalat irodaháza.”¹³¹ A következő évtizedben is felmerült annak igénye, hogy a Zeneművészeti Főiskola visszakapja „Liszt Ferenc házát”¹³² (ekkor Népköztársaság útja 67.), hogy egy budapesti Liszt Ferenc-múzeumot rendezzenek be. 1977-ben Dencső István, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola gazdasági főigazgatója már a kettéosztott hangversenyeremről beszél (pontos idejét nem tudjuk, hogy ezek a munkálatok mikor voltak, lehetséges, hogy a Tannimpex beköltözését követően, erre utalhat a Déry topográfijában jelzett átalakítás az 1950-es

¹³⁰ *Új Magyarország* 7 (1940. július 7.) 152. 13.

¹³¹ Vén 1981. 8.

¹³² *Magyarország* 27 (1966. július 7.) 3. 21.

években). Dencső közlése szerint a Liszt Ferenc-múzeum ügyében „az első »interpellációt« a felszabadulás után 1945 decemberében Zathureczky Ede főigazgató intézte dr. Keresztury Dezső miniszterhez. Később Kodály Zoltán, Szabó Ferenc, Kovács Dénes, a főiskola vezetői tárgyaltak ez ügyben, melynek eredményeként elvi megállapodás született. Eszerint a régi épületre a főiskola jogosan tart igényt, s a Tannimpex kiköltözése után (jelenleg ennek a vállalatnak a székháza) azt visszakapjuk. A helyzetet tehát az illetékes vezetők jól ismerik. Tudjuk, hogy a megoldás nem könnyű, mégis szeretnénk siettetni.”¹³³ 1975-ben Petrovics Emil képviselő interpellált a kulturális miniszterhez és a külkereskedelmi miniszterhez a Zeneakadémia régi épülete eredeti funkciójának visszaállítása tárgyában.¹³⁴ Az interpellációra dr. Pozsgay Imre kulturális miniszter válaszolt, a külkereskedelmi miniszterrel egyetértésben, miszerint jogos a felvetés, de nem akarják megfosztani a Tannimpex külkereskedelmi vállalatot annak működési terétől. „Méltányolnunk kell a Külkereskedelmi Minisztérium álláspontját, azonban méltányolni kell a kulturális ágazat szükségleteit, érdekeit is. Ezért mindenekelőtt arra törekszünk, hogy a Petrovics Emil elvtárs interpellációjában felhozott nagyon logikus, észszerű érvek alapján tárgyalásokat kezdjünk a Népköztársaság úti zeneakadémiai épület visszaszerzésére.”¹³⁵

3. A RÉGI ZENEAKADÉMIA HELYREÁLLÍTÁSA

Az épület felújítása 1983-ban kezdődött, ennek tervezője Montvai József, statikus Zajovics Jenőné, belsőépítész Mezei Gábor.¹³⁶ 1986. június 26-án történt a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola épületének („nagyrekonstrukciós munka”¹³⁷) műszaki átadása-átvétele.

A levéltárban megtalálható az épület átalakításának dokumentációja az 1980-as évekből.¹³⁸ A hasznosítási tervben szerepel, hogy „[a]z épületet a Budapesti Iroda Elhelyezési Bizottság (BIEB) a 13/1981/VI.1. szám alatt hozott határozatában a főiskolánknak ítélte meg, az ezzel kapcsolatos adás-vételi szerződést a Tannimpexxel 1981. december 7-én megkötöttük, a vételárat (22 millió Ft) kifizettük, az épületet (még aug. 1-vel) átvettük. [...] Az épület állapota és építészeti feladatok: Az épület több mint 100 éves és ezalatt az idő alatt több ízben és több célra átalakították s e közben csatoltak hozzá a szomszédos épületekből is.”

Vén Zsuzsa a tudományos dokumentációban (1981) is írja, hogy „[a]z átalakítások mértékét csak magáról az épületről olvashatjuk le. Ismeretlen például, hogy mikor változtatták meg a II. – III-ik emeleti homlokzatot. Az 1880-as években készült fényképek szerint a II. emeleti homlokzaton sgraffito mező futott végig. Ezt egy általunk nem ismert időpontban megszüntették. A II. – III. emeleti osztópárkányt lentebb hozták, az ablakokat is erre az osztópárkányra fektették fel. Ezáltal a főpárkány és a III. emeleti ablakok közötti homlokzati mező növekedett meg.”¹³⁹

A 20. század során változatos funkcióknak eleget tevő palota belső átalakítása követte az aktuális igényeket, így lett a mai Kutatókönyvtár terméből kávézó, raktár, majd 1986-tól könyvtár.

¹³³ *Ország-Világ* 21 (1977. június 1.) 22. 16–17.

¹³⁴ *Országgyűlési napló* 1975. II kötet. Az Országgyűlés 22. ülése 1978. március 24. 1545–1548.

¹³⁵ Uo.

¹³⁶ Az eredeti dokumentumok Budapest Főváros Levéltárában található: HU BFL XV.17.d.329 – 29498, HU BFL XV. 17.e.306a–2285 (az utóbbi iratanyagban található a HU BFL XV.17.d.329 – 29498 dosszié).

¹³⁷ A dokumentumban szerepelő szóhasználat.

¹³⁸ *A Zeneművészeti Főiskola régi épületének hasznosítási terve.* (Vita anyag) (1982. január 8. Dencső István.)

¹³⁹ Vén 1981.

12. ábra. A mai Kutatókönyvtár díszítőfestése – növényi ornamentika iniciáléval (?).
Forrás: A szerző felvétele, 2024.

A Kutatókönyvtár terme gazdagon díszített, az egykori nagyterem 1981-es és 1984-es felvételeken a fehérre meszelt mennyezet- és falfelületek alatt átsejlik az eredeti díszítés reliefsje, az oszlopon lévő minták teljesen megsemmisültek. 1987-ben, a fotók tanúsága szerint már helyreállították a terem díszítését és idekerült a könyvtár. A Tannimpex tulajdonában levő, 1970 körül készült felmérési rajzon a nagytermet raktárnak használták, ebből választottak le egy kis helyiséget a portának. A földszinten irodák voltak a mai irodák helyén, az orgonatermet (Bach Terem) pedig három részre osztották, ahol szintén irodák kaptak helyet. A felmérési terven látható a horizontálisan kettéosztott hangversenysterem (első és második emelet) és az ott kialakított kisebb irodák alaprajza.

Ha megfigyeljük a Kutatókönyvtár díszítését, akkor látható a különbség a nyolcszög alaprajzú oszlop motívumai és a boltívek, boltvállak (plasztikus) díszítése között. A mennyezeten megjelenő minták ismétlődnek. A boltozati bordák arany szegéllyel kiemelve, a boltvállaknál geometrikus mintába (talapzaton ülő fordított M vagy W) illesztett ginkolevélre emlékeztető koszorú (aranyozott) (12. ábra), a festés sötét, sötétzöld és föld színek tompa változatai. Az ablakok közötti boltvállak is hasonlóan festettek / díszítettek. A boltozatindítás a sarkokban színezett, a vakolatarchitektúra az oszlopfő kialakításához hasonló. A bordák összemetsződésénél és a zárókőnél háromszög díszítés stilizált növényi ornamentikával, amely az aranyozott bordakiemelés része (jobbról vagy balról). A mai Kutatókönyvtár festésének idejét nem ismerjük, de két lehetséges dátum kerülhet szóba az ismert dokumentumok alapján: 1883–1884 (Uhl-féle átalakítás)¹⁴⁰ vagy a W (ha W) iniciálé utalhat a Wodianer névre is, ebben az esetben 1907 után készülhetett (1907–1909 körül), mégpedig a Liszt Ferenc-kávéház (megnyitásának ideje 1910) részére. A do-

¹⁴⁰ Lásd Pandur 2022. 88 és *Pesti Hírlap* 6 (1884. február 5.) 35. 12.

kumentumok alapján nem egyértelmű azonban, hogy a mai Kutatókönyvtár / Nagyterem festett motívumai az 1884-es Uhl-féle átalakításkor készültek-e vagy a 20. század elején, amikor átépítették a földszinti termeket.

A HU BFL XV. 17.e.306a–2285 iratanyagban¹⁴¹ megtalálható Vén Zsuzsa tudományos dokumentációja, amelyben helyreállítási javaslatot fogalmaz meg (részletek):

„Utcai homlokzat: – Az épület eredeti lábazatát körben kicserélték. Feltétlenül az 1883. fényképeknek megfelelően helyre kell állítani. – Mivel az épület funkciójának változása lehetővé teszi, feltétlenül javasoljuk a földszinti, ablakokkal tagolt architektúra visszaállítását, az asztalos-munkával együtt, a régi fényképek alapján. – A Vörösmarty utcai oldal első emeleti homlokzatát a hangversenyterem megszüntetésekor átalakították. Ideális lenne visszaállítani az eredeti fekvő téglalakú vakablakokat, a rizalitokon sárga téglalburkolatot, a középső három ablak homlokzatát quader díszítéssel. /1883-as fénykép/. – A bejárati kapu nem eredeti, s nem is megfelelő. Ezért kívánatos, hogy az épülethez jobban illő bejárati ajtót tervezzenek.

Épület belseje: – Legfontosabb az összes álmennyezet, oldalfalat borító burkolat, illetve válaszfal kibontása. Az eredeti hangversenytermet I–II. em. között osztó födém megszüntetése, hogy a termet eredeti nagyságában vissza lehessen állítani. – Falkutatásra lenne szükség annak megállapítására, hogy a földszinti díszes nagyteremnek a bejárata eredetileg hol volt. – A lépcsőház megmaradt eredeti formájában /lépcsőfokok, öntöttvas korlát / az ablakok is eredetiek, kivéve a Ny-i oldalon, ahol a lift miatt kicserélték.”

Az 1982. január 8-i keltezéssel készült hasznosítási terv¹⁴² tartalmazta az 1983-as állapot leírását és a tervezett munkákat (részletek): „Az épület [...] rendkívül szabdalt, az utólagos beépítések, teremosztások azonban jól elválaszthatók az eredeti alaprajzi kialakításoktól. A legutóbbi időkhöz [1981-ig – L. É.] különböző szervezetek irodaként használták az épületet, ennek nyomai láthatók a belső térképzéseiben. [...] A nagyterem / utólag födém elhelyezéssel megosztott / oldalfalain még megtalálhatók az eredeti faburkolatok maradványai. / A faburkolat másik része a Liszt Ferenc téri Zeneakadémiában van. Ezek eredeti helyen történő visszaállítását tervezzük /. [...] A funkcionális szempontok alapján indokolt helyeken nyílásbefalazás és nyílásbontás a fő szerkezeti falakban, nyílások méreteitől függő kiváltásokkal. A »nagyterem« II. emeleti – utólag beépített – födémének elbontása [13. ábra] / válaszfalakkal együtt /.” A leírásban találkozunk homlokzati tervrajzra – színvariációkkal és kiviteli tervre vonatkozó utalásokkal, de ezek nem találhatók a dokumentációban.

„Mint a tudományos dokumentációból is kitűnik az épületet az évek során többször átalakították, nem a funkciójának megfelelően használták. Egy ilyen átalakítás során 1950 körül az eredetileg két szint belmagasságú kamara-terembe egy »osztó-födémeket« tettek, ezzel is növelve az épület hasznos területét.”¹⁴³

„Emlékeztető a Budapest Főváros Tanácsa VB. Városrendezési és Építészeti Főosztály, Budapesti Műemléki Felügyelőségénél 1983. aug. 5-én tartott tervkonzultációról (Jelenlévők a Műemléki Felügyelőség részéről: Bende Csaba, Balogh Éva. KOMBER¹⁴⁴ részéről Montvai József. VÁTI

¹⁴¹ Káv 1742/110 Budapest VI. Népköztársaság u. 67. Tudományos dokumentáció, Tanulmány: Vén Zsuzsa, 1981. május 5.

¹⁴² A Zeneművészeti Főiskola régi épületének hasznosítási terve. /Vita anyag/ (írta Dencső István). A Bp. VI. Vörösmarty u. 35. sz. alatti épület rekonstrukciós felújítási munkáinak építési engedélyezési tervdokumentációja (Morvai József, 1983. augusztus).

¹⁴³ HU BFL XV 17 e 306 4.1. Építészeti műszaki leírás, 1983. 14.

¹⁴⁴ Kommunális Beruházási Vállalat.

13. ábra. Zeneakadémia (kamaraterem) 1982-ben. HU BFL XV. 17.e.306a–2285

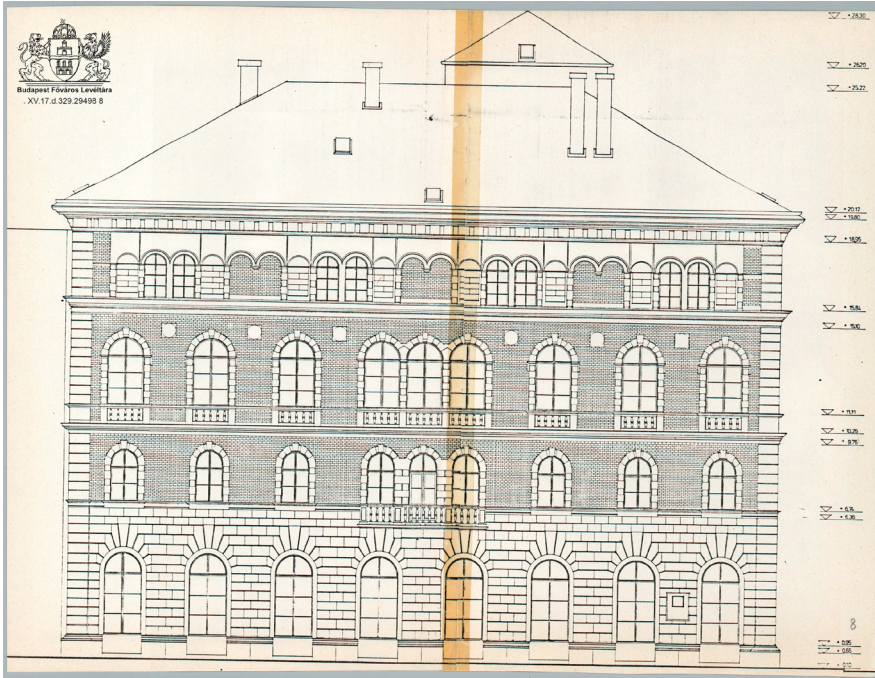
részéről Mezei Gábor): 2. Engedélyezési tervhez / színszámmal meghatározott / színezési tervet kell benyújtani. 3. Törekedni kell [...] a műemléki jellegű részek visszaállítására, ill. kiemelésére. 4. A földszinti fém portálok az épület egész megjelenéséhez igazodó fa nyílászárókra cserélendő ki. 5. Lépcsőház és lift közötti üvegtégla fal tömören befalazandó, ezzel visszaállítva a közel korabeli lépcsőházbelső teret. Bp. 1983. aug. 10. [14–15. ábra].”

Városépítési Tudományos és Tervező Intézet dokumentációja: *Zeneakadémia – Vörösmarty utcai épület berendezési terve. Műleírás*. Az átalakítás tervezője a Kommunális Beruházási Vállalat (építész Montvai József). „Liszt Ferenc múzeum tervezésénél, de a kamarateremnek is támaszkodhattunk kutatási eredményekre, fennmaradt ábrákra és leírásokra. A berendezést azonban meg kellett tervezni, egyszerű rekonstrukcióra nem kerülhet sor, az épületben történt átalakítások, másrészt a változó funkciók miatt.”¹⁴⁵

A helyreállítás belsőépítészeti tervdokumentációja (1984. május) tartalmazza az épület berendezési tervét. Az átalakítás tervezője a Kommunális Beruházási Vállalat, építész Montvai József. Az épületet a terv a berendezés szempontjából két részre osztotta (eredeti tervezésű berendezések azokban a helyiségekben, amelyeket a közönség is látogathat, a nem nyilvános helyi-

¹⁴⁵ HU BFL XV. 17. e. 306. a – 2285. tétel 1089. Kisdoboz 2.

ségekben típusberendezések). „Tekintettel arra, hogy a berendezési terveink az építész-kiviteli terv után készültek, bizonyos pontokon terveink az építész-tervtől eltérnek. [...] 1. A földszinten a könyvtárból ajtó nyílik a könyvtáros szobájába. 2. A Liszt múzeum falaira tapéta kerül, a padló táblás parketta. 3. Az ajtók és ablakok barna, tölgy színben készülnek a múzeumi helyiségekben.” A tervezési program szerint: „Az építészeti kialakításnál a helyiség boltozati rendszerét a műemlékjellegnek megfelelő módon és színvonalon kell bemutatni. [...] [A hangversenyteremben] Az utólag beépített födém elbontandó, megoldandó a terem akusztikája, helyreállítandó a műemléki mennyezet.”

1984 októberében a Műemléki Felügyelőség részéről felmerült építészeti és belsőépítészeti igények és egyéb, a nagyjavítás során felmerült problémák megoldására a következő, főként a nyílászárókat érintő megállapodás készült (részletek):¹⁴⁶ „2. Lépcsőház. Üvegtéglás liftablakok minden szinten elmaradnak, sorba be kell a nyílásokat falazni. 3./ Nyílászárók. Jelenlévők megvizsgálták a meglévő és tervezett nyílászárókat és az alábbiakban állapotok meg [részletek]: III. szint: – a lépcsőházi ajtó a közlekedőben meglévő ajtóval azonos kivitelben készül /eredeti, védett, váztaábrázatos/. A felülvilágítóban csak a középső osztás marad. – A BMF¹⁴⁷ kéri, hogy a tervező a folyosóról falnézetet készítsen figyelembe véve a feltárás után kirajzolódott árkádokat. A nyílászárókat a boltívek tengelyébe kell helyezni. – Az árkádokat szegélyező húzott tagozatokat a padlószintig le kell vinni. Az ajtósík a tagozat mögé kerüljön. A boltváll magasságában áthidaló készül, fölötte visszahúzott kifalazás, alatta típusajtó. [...] Egyedi építészeti kérdések. – A Kamaraterem [mai Kutatókönyvtár] alsó Vörösmarty u felé néző ablakait a Népköztársaság útja [Andrássy út] felé néző íves ablakbéléttel azonos kiképzésűre kell elkészíteni.” Az emlékeztetőt a KOMBER (Kommunális Beruházási Vállalat) képviselői állították össze.

4. A HELYREÁLLÍTÁSI / ÁTALAKÍTÁSI FOLYAMATOK TANÚSÁGA

Az épület másfél évszázados története során több külső és belső átalakításon is átesett. A külső átalakulás eredményét ma is látjuk, azonban az 1980-as évek során, az 1986-os átadásig a különböző funkcióknak eleget tévő épület átalakított belsejének eredeti kialakítását megpróbálták visszaállítani. Mivel nem állnak rendelkezésre eredeti tervek, ezért a főfalak szolgálták információkkal, az eredeti állapot nehezen rekonstruálható. Az 1980-as évek visszaállító, nagyrekonstrukciós munkálatai mellett még két ismert múlt századi átalakítása volt az épületnek, 1903-ban és 1957-ben.¹⁴⁸ Az 1903-as építkezés (átalakítás) tényéről nincsenek korabeli újsághírek – lehetséges, hogy az 1903 azért került ide, mert akkor adták el a Régi Zeneakadémiát Wodianer Arthurnak, aki 1907-ben és 1909-ben kért engedélyt átalakításra. 1957-ben a hangversenytermet kettéosztották (új acélgerendákon nyugvó osztófödém került az első és második emelet közé), a nagyobb termeket, így a hangversenytermet és a mai Bach Termet is kisebb helyiségekre osztották, ekkor épülhetett a lift, ekkor a lépcsőház eredeti nyílászárói rovására üvegtégla falat alakítottak ki (a nyugati részben helyezték el a liftet, és ugyanitt van a földszinten az udvarra vezető ajtó). A lépcsőház nyílászárói eredetiek, kivéve a nyugati részt. Az 1957-es átalakítás ered-

¹⁴⁶ Emlékeztető, tervegyeztetés: 1984. október 2. és helyszíni szemle: 1984. október 4.

¹⁴⁷ Budapesti Műemléki Felügyelőség

¹⁴⁸ Déry topográfájában találjuk a dátumokat.

ményéről az 1970-es években készült – akkor a Tannimpex tulajdonában levő – felmérési rajzok tanúskodnak. Az 1983-as felújítás dokumentumai alapján megállapítható, hogy ekkor készültek a földszinti portálok (Andrássy út – Vörösmarty utca) az első emeleti ablakok mintájára, az udvarra nyíló kétszárnyú ajtó. A korabeli fényképek tanúskodnak arról, hogy fémportálok voltak a mai fából készült ablakok helyett. Az épület első ismert fényképén (1883) láthatóak az eredeti földszinti ablakok. Az 1983-as felújítás során elbontották a másodlagosan épített válaszfalakat, a hangversenyeremben lévő osztófödémeket, a nagyterem (mai Kutatókönyvtár) díszítőfestését, a hangversenyeremben a mennyezetet és az eredeti boltozatokat rekonstruálták, a homlokzati nyílászárókat felújították (a munkák összefoglalása a teljesség igénye nélkül), a dokumentumok nem tartalmaznak arra utaló jegyzeteket, hogy újak készültek volna.

„Fontos elv volt a rekonstrukció idején a nem kizárólag oktatási célokat szolgáló terek (a teljes földszint és az első emelet, illetve a 2. emeleten a Hangtár) egységes, a 19. század utolsó negyedének megfelelő szellemű belső kialakítása. Mezei Gábor belsőépítész¹⁴⁹ készítette el az ide kerülő berendezések tervét, mégpedig egységesen. Ez vonatkozott a bútorokra, a tárlókra, a csillárookra és falikarokra.”¹⁵⁰

Az 1980-as évek helyreállító törekvései felfedték azokat a belső tereket, épületszerkezeteket, amelyek a mai épület megőrzendő értékeihez tartoznak. Az álmennyezet és a válaszfalak elbontásával újra láthatóvá váltak a közlekedők keresztboltozatai és boltívei, a hangversenyerem fogsormotívumos fiókos teknőboltozata, valamint a lépcsőház üvegtéglá ablakainak kicserélésével az építéskorabeli állapothoz hasonlóvá vált földszintről a negyedik emeletig felvezető tér. A belső teret érintő legnagyobb szerkezeti változást az osztófödém megszüntetése és a hangversenyerem terének visszaállítása jelentette, amely a teljes vakolat kicserélését vonta maga után (így, ha lett is volna bármilyen díszítő festés a falakon, az elpusztult). Az úgynevezett „nagyrekonstrukciós” munkálatok egyik eredménye a Kutatókönyvtár termék kialakítása: új ajtót nyitottak, nyílásokat falaztak be, és megújult a festés is. Összességében egy sikeres visszaállításról beszélhetünk, amely feltételezhetően nem tudta hűen visszaállítani a belső terek eredeti elosztását – ez nem is várható el, ugyanis a funkciók és igények változtak. A Liszt Ferenc Múzeum tereiről, azok helyreállításának munkáiról szakértői tanulmányok készültek, így annak értékelése már megtörtént. A munkálatoknak több célja is volt, egyrészt a múzeum kialakítása, másrészt az épület eredeti funkciójának visszaállítása – ennek tudatában a terek is két részre (oktatási és nyilvános) oszlanak. A belső egységességéhez hozzájárult az is, hogy a nyílászárók az eredetiek mintájára készültek, három ajtótípus variációit látjuk a terekben, illetve ügyeltek a lámpák kialakítására is – annak ellenére, hogy a világítótestek 1983 és 1986 között készültek, értéket képviselnek, hiszen az épület egy újabb átalakításának építészettörténeti emlékei.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Megvalósult a Debreceni Egyetem Publikációs Tudománytámogatási Programjának támogatásával.

¹⁴⁹ Szül. 1935, Munkácsy-díjas, jelenleg az MMA rendes tagja.

¹⁵⁰ Erckhardt 2019. 253.

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK JEGYZÉKE

Szakirodalom

- Déry 2006 Déry Attila: *Terézváros – Erzsébetváros*. Terc, Budapest 2006.
- Domonkos 2018 Domokos Zsuzsanna: Verebi Vég János és a Magyar Királyi Zeneakadémia. In: *Zenetudományi dolgozatok 2015–2016*. Szerk.: Gilányi Gabriella – Kiss Gábor. MTA BTK Zenetudományi Intézet, Budapest 2018. 267–277.
- Éber 1935 Éber László (szerk.): *Művészeti Lexikon 1. A–K*. Győző Andor Kiadása, Budapest 1935.
- Eckhardt 2019 Eckhardt Mária: Liszt Ferenc budapesti lakása és a Liszt Ferenc-gyűjtemény a Régi Zeneakadémián. In: *Európai műemlékvédelmi tendenciák különös tekintettel a Kárpát-medencére*. Szerk.: Raffay Endre – Tüskés Anna. Nemzetközi tudományos konferencia I–II. Fehérvárcsurgó, 2017/2018. Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Képzőművészeti Intézet Művészettörténet és -Elmélet Tanszék és Kutatócsoport, Pécs 2019. 245–260.
- Füssmann–Mátéka 1936 Werner Füssmann – Mátéka Béla: *Franz Liszt. Ein Künstlerleben in Wort und Bild*. Julius Beltz Langensalza, Berlin–Leipzig 1936.
- Gábor 2010 Gábor Eszter: *Az Andrássy út körül*. Osiris – Budapest Főváros Levéltára, Budapest 2010.
- Jakab 1917 Jakab Dezső: Lang Adolf élete és művei. *Építő Ipar – Építő Művészet* 41 (1917. május 13.) 19. 113–116., 41 (május 20.) 20. 123–124., 41 (május 27.) 21. 130–132., 41 (június 3.) 21. 138–139., 41 (június 10.) 21. 143–144.
- Legány 1983 Legány Dezső: Liszt Ferenc lakása a régi Zeneakadémián. *Budapest* (1983) 22. 7. 29–31.
- Legány 1986 Legány Dezső: Liszt Ferenc budapesti lakásai. In: *A Magyar Hírek Kincses Kalendáriuma*. Szerk.: Boldizsár Iván. Budapest 1986.
- Leonhardt–Melan 1885 Eduard Ritter von Leonhardt – Josef Melan: *Oeffentliche Neubauten in Budapest*. Verlag von Gebrüder Révai, Budapest 1885. https://repozytorium.biblos.pk.edu.pl/redo/resources/37501/file/scans/DEFAULT/OCR_rezultaty/100000298763_A_v1_200dpi_q60.pdf (Utolsó megtekintés: 2024. 07. 06.)
- Liszt 1975 A Zeneakadémia Liszt Ferenc leveleinek tükrében. *Magyar Zene* (1975) 16. 4. 341–352.
- Mátéka 1940 Dr. Mátéka Béla: Az Andrássy úti régi Zeneakadémia érdekes múltjából. *A Zene* 21 (1940) 9. 135–138.
- Medvey 1939 Medvey Lajos: *Vezető Budapest szobrai megtekintéséhez*. Budapest 1939.
- Moravcsik 1907 Moravcsik Géza: *Az Országos magyar királyi Zeneakadémia története 1875–1907*. Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Nyomása, Budapest 1907.
- Nagy 1999 Nagy Ildikó (szerk.): *Széky Bertalan kiállítása*. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2. Budapest 1999.
- Pandur 2016 Pandur Ildikó: A Wrought-Iron Exhibition Hall Gateway from 1883. A Contribution to the Architectural History of the Old Exhibition Hall and the Old Music. In: *Ars Decorativa* 30. Szerk.: Prékopa Ágnes. Budapest 2016. 97–116.
- Pandur 2022 Pandur Ildikó: Jungfer Gyula és a Régi Múcsarnok. Tértfoglalás a Régi Zeneakadémián. *Ars Hungarica* 48 (2022) 1. 77–88.
- Peternák 2014 Peternák Anna: Liszt-variációk a régi Zeneakadémián. *Artmagazin* 12 (2014) 9. 26–30.
- Pilkhoffer 2017 Pilkhoffer Mónika: *Lang Adolf építész munkássága*. Terc, Budapest 2017.

- Pilkhoffer 2022 Pilkhoffer Mónika: Lang Adolf és fő műve: a Régi Múcsarnok. *Ars Hungarica* 48 (2022) 1.
- Prahács 1959 Prahács Margit: A Zeneművészeti Főiskola Liszt Ferenc hagyatéka. In: *Zeneművészeti Tanulmányok VII. Bartók Béla megjelenése az európai zeneéletben (1914–1926). Liszt Ferenc hagyatéka*. Szerk.: Szabolcsi Bence – Bartha Dénes. Akadémiai Kiadó, Budapest 1959.
- Rozinay 1883 Rozinay István (szerk.): *Budapest építményei*. Budapest–Eperjes 1883.
- Székely–Marótyz 2018 Székely Márton – Marótyz Katalin: A pályázat mint jelenség a késő historizáló építészeti korban. *Építés – Építészettudomány* 46 (2018) 1–2. 93–116.
- Szmrecsányi 1911 Szmrecsányi Miklós: Visszapillantás az Orsz. Magy. Képzőművészeti Társulat múltjára. *Művészet* 10 (1911) 3.
- Vén 1981 Vén Zsuzsa: *Budapest, VI. Népköztársaság út 67*. Tudományos dokumentáció. Budapest 1981.
- Vén 1983 Vén Zsuzsa: A régi Zeneakadémia. VI., Népköztársaság útja 67. *Budapest* 22 (1983) 3. 42–44.
- Zakariás 1961 Zakariás G. Sándor: Budapest. In: *Magyarország Művészeti Emlékei* 3. Szerk.: Genthon István. Képzőművészeti, Budapest 1961.
- Zsovák 1912 Zsovák Károly: *Magyarországi szállodák, vendéglők, korcsmák és kávéházak címtára az 1912. évről*. Budapest 1912. 38–50.

Források

- Budapest topográfiaja – Budapest Főváros Levéltára: <https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Topografia/>
<https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Topografia/4516/>
<https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Topografia/5683/>
- Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1880–1928: https://library.hungaricana.hu/en/collection/fszek_budapesti_czim_es_lakasjegyzek/
- Budapesti Czim- és Lakásjegyzék. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. VI. kerület (Terézváros) – Andrásy út és VI. kerület (Terézváros) – Vörösmarty utca: <https://archives.hungaricana.hu/>
- Korabeli lapok: *Pesti Hírlap, Építő Ipar, Vasárnapi Újság, Fővárosi Lapok, Az Építési Ipar, Építő Ipar – Építő Művészet, Magyar Hírlap, Pesti Napló, Magyarország és Nagyvilág, Magyar Salon, Magyar Iparművészet, A Hon, Bauzeitung für Ungarn, Újság, Magyarország, Az Est, Világ, Kassai Újság, 8 Órai Újság, Esti Kurír, Nemzeti Újság, Új Magyarság, Ország-Világ*
- Liszt Ferenc emléktáblájának leleplezése, 1934. október 21. Forrás: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – Budapest Gyűjtemény. Jelzet: bibFSZ01471665
- Liszt Ferenc volt tanterme, most a Lovas-féle zenekonzervatórium igazgatósági irodája. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – Budapest Gyűjtemény. Jelzet: bibFSZ01501552
- Telekkönyvi betét HU BFL - XV.37.c - 4070 – 29498
- VI. Vörösmarty utca 35. (Andrásy út sarok) – Liszt Ferenc Múzeum (Zeneművészeti Főiskola) háromemeletes épület rekonstrukciója 1983. HU BFL XV.17.d.329 – 29498
- VI., Népköztársaság útja 67. – Vörösmarty utca 35. (Andrásy út) műemlékes iratok. HU BFL XV. 17.e.306a–2285, HU BFL XV 17 e 306 4.1., HU BFL XV. 17. e. 306. a – 2285. tétel 1089. Kisdoboz 2.
- Zeneakadémia, 1878. Építtető: Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium. Építész: Lang Adolf, kivitelező: Wechseltmann Ignác. Engedélyezési terv (homlokzati rajz) HU BFL XV 17 h 55

Történeti források

- FKT hivatalos jelentése 1870. és 1871. évi működéséről – *A Fővárosi Közmunkák Tanácsának hivatalos jelentése 1870. és 1871. évi működéséről*. Pesti-Könyvnyomda-Részvény-Társulat, Pest 1872.
- FKT hivatalos jelentése 1872. évi működéséről – *A Fővárosi Közmunkák Tanácsának hivatalos jelentése 1872. évi működéséről*. Pesti-Könyvnyomda-Részvény-Társulat, Pest 1873.
- FKT hivatalos jelentése 1885. évi működéséről – *A Fővárosi Közmunkák Tanácsának hivatalos jelentése 1885. évi működéséről*. Nyomatott Heisler J.-nál, Budapest é. n.
- Országgh 1884 – Országgh Sándor: *Budapest középítkezései 1868–1882*. Pesti-Könyvnyomda-Részvény-Társulat, Budapest 1884.
- Országgyűlési napló 1975 – *Országgyűlési napló*, 1975. II kötet. Az Országgyűlés 22. ülése 1978. március 24-én, pénteken. Budapest 1975. 1545–1548.

Térképek

- Fővárosi Közmunkák Tanácsa, Halácsy Sándor: Budapest fővárosnak a Duna balpartján fekvő egész területén a fővárosi közmunkák tanácsa által megállapított összes szabályozásainak átnézeti térképe. Légrády testvérek, 1874. BFL XV.16.b.221/34 (1–9)
- Budapest Székesfőváros Mérnöki Hivatala (Halácsy Sándor, Incze György): Buda-Pest főváros pesti részének átnézeti térképe, 1875–1877. BFL XV.16.b.221/39 (1–116, hiányos)
- Budapest Székesfőváros Mérnöki Hivatala (Halácsy Sándor): Budapest méter rendszerben (!) készült kataszteri jellegű térképe, 1878. BFL XV.16.e.251/23 (1–58, hiányos)

The History of the Construction and Renovation of the Old Academy of Music

SUMMARY

The current study summarizes and evaluates the previous results of the literature research dealing with the old Academy of Music; based on primary sources, the study reconstructs the 19th-century construction history of the building, with particular attention to the design and transformation of the interior spaces (1881, 1883); it deals with its history in the 20th century, discussing the external and internal transformations, functional changes and the main stages and results of its renovation in the period from 1903 to 1986.

The old Academy of Music forms an urban block with the art gallery and the building of the model drawing school on the Andrassy radial road. It was designed by Lang Adolf, and the construction was carried out by the contractor Ignác Wechseltmann. The building was handed over in 1879, and until 1907 it was a prominent place for Hungarian music education and was the scene of a shorter period in the lives of Ferenc Liszt, Ferenc Erkel and Alajos Stróbl. The old Academy of Music was less researched and published than the two other buildings in the urban block. However, there are episodes in its construction history (unrealized plans, events) that endow it with historical values, in addition to its architectural values. During its one and a half century history, the building has undergone several external and internal transformations. We can still see the results of the external transformations today. In the early 1980s, until the handover in 1986, the goal was to renovate the interior of the building, which had previously served various functions, and to restore its original function. Since there are no original plans available, the main load-bearing walls provided information, and the original state is difficult to reconstruct. In addition to the restoration and major reconstruction works of the 1980s, the building had two other known transformations of the last

century, in 1907–1909 and in 1957. In 1903, it was bought by Wodianer Arthur, who applied for permission to transform it in 1907 and 1909. In 1957, the concert hall of the building already owned by the foreign trade company Tannimpex was divided into two (a dividing slab resting on new steel beams was placed between the first and second floors), the larger rooms were divided into smaller rooms, probably the elevator was built in the same period, and a glass brick wall was created at the expense of the original windows of the staircase. The survey drawings made in the 1970s (owned by Tannimpex) testify to the results of the 1957 transformation. During the renovation in 1983, the secondary partitions, the partition ceiling in the concert hall were demolished, the decorative painting of the main hall (today's Research Library), the ceiling and the original vaults in the concert hall were reconstructed (the secondary structures covering them and the painting were removed), the facade doors and windows were renovated (a non-exhaustive summary of the works). From 1986, the building again functions as an educational institution, until this day.

KEYWORDS

Adolf Lang, Bertalan Székely, old Academy of Music, reconstruction, Sándor Fellner, Ferenc Liszt

Open Access nyilatkozat: A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

